

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Bakalářská práce

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce
**Pohřební ritus doby halštatské v
západních Čechách**
Vojtěch Fikar

Plzeň 2013

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

**Katedra archeologie
Studijní program Archeologie
Studijní obor Archeologie**

Bakalářská práce
**Pohřební ritus doby halštatské v
západních Čechách**
Vojtěch Fikar

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Menšík, Ph.D.

Katedra archeologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování:

Chtěl bych poděkovat vedoucímu této práce PhDr. Petr Menšík, Ph.D., za rady a trpělivost při vypracování této práce. Poděkovat bych také chtěl Mgr. Milanu Metličkovi za připomínky k práci.

Obsah

1 Úvod.....	2
1. 1 Vymezení území.....	2
1. 2 Doba Halštatská.....	3
2 Přírodní podmínky.....	4
2. 1 Geologie a geomorfologie.....	4
2. 2 Klimatické podmínky.....	5
2. 3 Půdy a nerostné zdroje.....	6
3 Historie bádání.....	7
4 Chronologie.....	11
5 Pohřební ritus.....	12
5. 1 Vývoj pohřebního ritu.....	12
5. 2 Halštatská mohylová kultura.....	15
5. 2. 1 Malé žárové hroby.....	15
5. 2. 2 Komorové hroby.....	16
5. 2. 3 Velké hroby na úrovni terénu.....	18
5. 3 Pozdní doba halštatská.....	23
5. 3. 1 Mohylové hroby.....	24
5. 3. 2 Ploché Hroby.....	27
5. 3. 3 Malé žárové hroby v jamce.....	27
5. 3. 4 Hroby uložené na úrovni terénu.....	28
6 Pohřebiště.....	29
6. 1 Databáze.....	29
6. 2 Soupis pohřebišť.....	30
7 Závěr.....	38
8 Summary.....	39
9 Seznam použité literatury.....	41
10 Přílohy.....	45
10. 1 Tabulky.....	45
10. 2 Obrázky.....	47

1 Úvod

Téma této práce se soustřeďuje na pohřební ritus doby halštatské v regionu západních Čech. Zaměřuji se hlavně na území Plzeňského kraje. Práce by měla být syntézou dosud známých poznatků týkajících se této problematiky. Proto je literatura jejím základním kamenem.

První část textu začíná jako úvod do řešené problematiky. V této části jsou zařazeny obecné informace o době halštatské v jihozápadních Čechách, přírodních a klimatických podmínkách, o historii bádání a chronologii.

Kapitoly týkající se samotného pohřebního ritu, uvozuje popis jeho vývoje od doby bronzové do konce straší doby železné. Dále se práce snaží o podrobný popis pohřebního ritu, úpravy hrobů, jejich konstrukce a inventáře, který se v halštatských hrobech nalézal. Kapitoly jsou chronologicky rozděleny podle období mladší doby halštatské a pozdní doby halštatské.

Po rozboru pohřebního ritu v textu následuje stručný soupis známých pohřebišť i ojedinělých hrobových nálezů doby halštatské ve vymezeném území západních Čech.

1. 1 Vymezení území

U západní hranice České republiky se nachází Plzeňský kraj, který je součástí západních Čech. Ve své západní a jihozápadní části sousedí Plzeňský kraj s Německem. Na severozápadě tvoří hranici kraje kraj Karlovarský, svou východní a jihovýchodní částí sousedí s regionem severočeským a střeďočeským. Část hranice tvoří i kraj jihočeský. Do Plzeňského kraje patří okresy Domažlice, Klatovy, Plzeň – jih, Plzeň – město, Plzeň – sever, Rokycany a Tachov (Mištera 1996, 11 – 15).

1. 2 Doba Halštatská v jihozápadních Čechách

Doba halštatská, má trvání se mezi lety 800 – 490 př. n. l., je jinak známá také jako starší doba železná. Jde o období evropského pravěku, ve kterém začal rozmach využívání železa. Halštatská kultura se rozprostírala napříč celou Evropou, ale jak uváděl Jan Filip, lze rozpoznat dva oddělené kulturní okruhy, východní a západní, na jejichž pomezí se nachází právě území České republiky (Filip 1948, 214 – 215). Na území jižních a západních Čech byla již od přelomu starší a střední doby bronzové pozorovatelná kontinuita trvajících až do doby Lt A. Nešlo však o kontinuální trvání jednotlivých sídlišť napříč tímto obdobím, ale spíše o kontinuitu kulturní. Tento na sebe navazující vývoj lze pozorovat na vývoji pohřebního ritu (viz. níže) nebo v přejímání tvarů a výzdoby keramiky v po sobě jdoucích kulturách v okruhu jižních a západních Čech (Venclová ed. 2008, 66).

V západních Čechách v období Ha C – D 1, tedy v době, kdy se na tomto území vyskytovala halštatská mohylová kultura, došlo k nápadnému úbytku nalezišť a nálezů v sídlištních a hrobových celcích v porovnání s pozdní dobou bronzovou. Mohylová kultura Halštatu zaujímá stejné území jako její předchůdce doby bronzové, přesto je patrný posun osídlení od předchozího centra v jihozápadní části tohoto území do části severovýchodní. Stejně tak došlo k přesunu do topologicky níže položených lokalit. (Chytráček – Metlička 2003, 87; Šaldová 1968, 388).

Rovinná sídliště Ha C1 – C2 v Bdeněvsi, Vochově, Křimicích a Malesicích se nacházela v nejurodnějším a klimaticky nejpříhodnějším prostoru západních Čech, v Plzeňské kotlině. Ještě jedno rovinné sídliště se pak nachází na středním toku Radbuzy u obce Stod. Ve stejné oblasti v blízkosti soutoku i v dolních tocích řek Mže, Radbuzy, Úhlavy a Úslavy se také nacházela řada mohylových pohřebišť tohoto období. Osídlení halštatské mohylové kultury zasahuje na severu k střednímu povodí řeky Střely, kde se nalézají pohřebišť Manětín – Hrádek. Na jihu pak středního toku Úhlavy a rozvodí Radbuzy a Úhlavy. Dosud známé nálezy této kultury v západních Čechách však nepřekračují povodí Berounky (Venclová ed. 2008, 66; Chytráček – Metlička 2003, 87 – 89, 97 – 105, 92 Abb. 3, 100 Abb. 8;

Chytráček – Metlička 2004, Karte 16 – 24; Metlička 2002).

Osídlení následující pozdní době halštatské zaujímá z velké části území svých předchůdců a nálezy do ní patřící se dosud vyskytly v téměř tisíci katastrech. Nejinak je tomu v západních Čechách, kde se poměrně husté osídlení drží zemědělsky výhodných poloh osídlených již halštatskou mohylovou kulturou. Těžiště osídlení západních Čech se tedy drží toku Berounky a úrodné plzeňské kotliny. Osídlení se také znovu posouvá do vyšších poloh na horním toku Radbuzy na Domažlicku nebo Otavy na Klatovsku. Na posun osídlení také dále na sever a jih naznačují pohřebiště v Sovoluskách na řece Střele a pohřebiště v Hradišti u Kasejovic na soutoku Úslavy a Lomnice (Venclová ed. 2008, 100; Chytráček – Metlička 2003, 101 – 104 Abb. 9 – 12; Chytráček – Metlička 2004, Karte 16 – 24).

Přechod mezi pozdní dobou halštatskou a časnou dobou laténskou je jen velmi těžko rozpoznatelný (Šaldová 1968, 298). Přechod je plynulý, přesto je patrný v mladších hrobech, kde se začínají objevovat keramické tvary typické pro dobu laténskou nebo stejně tak typické ozdoby jako je takzvaná spona s "ptačí patkou" (Šaldová 1978, 417).

2 Přírodní podmínky doby halštatské

2. 1 Geologie a geomorfologie

Západní Čechy jsou geologicky součástí Českého masivu. Český masiv je převládající geologickou jednotkou České republiky, zasahuje však i do území našich sousedů Německa, Rakouska, Polska a Slovenska. Nejstarší platformními jednotkami jsou moldanubikum Šumavy a Českého lesa. Oblast domažlického a tepelského krystalinika přechází do barrandienského protozeika, která tvoří oblast středočeského Bohemika. Tato část je od moldanubika Šumavy a Českého lesa oddělena křemenným valem středočeského granodioritového plutonu. Vůči krušnohorské oblasti je vymezena krušnohorským zlomem (Mištera 1996, 17 – 21, http://pruvodce.geol.cechy.sci.muni.cz/regionalni_geol/geologie_CM.htm).

Území Plzeňského kraje je poměrně členité, což ukazují převládající typy reliéfu

, kterými jsou pahorkatiny a vrchoviny. Základní geomorfologické jednotky tohoto území tvoří soustavy Šumavská a Poberounská. Na jižním a jihozápadním okraji se rozkládá Šumava, Blatenská pahorkatina a Švihovská vrchovina. V západní části je území kraje ohraničené Českým lese, Podčeskoleskou pahorkatinou a Všerubskou vrchovinou. Východně tvoří reliéf vrchoviny Brdská, Křivoklátská a Hořovická pahorkatina. V severní části kraje se nalézají pahorkatiny Plaská, Rakovnická a vrchovina Tepelská (Mištera 1996, 21 – 26).

2. 2 Klimatické podmínky

Západočeská oblast má mírně teplé, mírně suché klima s převážně mírnou zimou. Pouze oblast při dolním toku řeky Střely, která se nachází ve srážkovém stínu Krušných hor má výrazněji sušší klima. Území s charakterem vrchovin, tedy území s nadmořskou výškou kolem 500 m patří do oblasti mírně vlhkého klimatu se studenou zimou. Průměrná roční teplota Plzeňské a Blatenské pahorkatiny se dlouhodobě pohybuje mezi 7 – 8 °C. V sušších oblastech při řece Berounce a Střele překračuje průměrná teplota 8 °C. Proudění vlhkých západních větrů od Atlantiku přináší množství srážek pohybující se mezi 500 – 650 mm. Jen v suché oblasti řeky Střely se úhrn srážek pohybuje pod 500 mm (Mištera 1996, 26 – 34).

Klimatologické studie naznačují, že přechod mezi pozdní dobou bronzovou a časnou dobou železnou přinesl konec teplé suché fáze a nástup fáze chladné. S chladnějším a vlhčím klimatem 8. století př. n. l. by mohl souviset nápadný úbytek osídlení ve vyšších polohách západní a střední Evropy včetně Čech. Výzkumy alpských a grónských ledovců a radiokarbonová data umístily toto chladné období mezi roky 830 – 725 př. n. l. (Venclová ed. 2008, 30; Maise 1998, 218-224, Abb. 23, 25).

Období pozdního halštatu poté koreluje s počátkem subatlantiku, který by měl svými klimatickými podmínkami přibližně odpovídat současnému stavu (Venclová ed. 2008, 30).

Analýza zuhelnatělého dřeva nalezeného na sídlištích Svržno a Štítary nad Radbuzou – Hoštětice, poskytují náhled do vegetační situace období halštatu.

Převládá dub, jedle a borovice (Pokorný 2004, 9).

Západní Čechy mají nepříznivou vodní bilanci. V tomto regionu se nachází jen pramenné části řek a jejich horní toky, tedy části řek s malou průtočností. Také stav podzemní vody je špatná vzhledem ke geologickému vývoji oblasti. Situace je o něco lepší v mladých sedimentech řek plzeňské kotliny (Mištera 1996, 37 – 39).

Sídliště byla budována v bezprostřední blízkosti vodních zdrojů, hlavně řek. Jiná situace panovala v případě výšinných lokalit. V takovém případě mohlo jít o rozsáhlé cisterny či nádrže vylámané do skalního podloží, jako je tomu například u Závisti, jejíž nádrže jsou datovány do období mezi 6. – 5. století př. n. L (Venclová ed. 2008, 30 – 31, Drda – Rybová 2008, 29 – 31, 34).

2. 3 Půdy a nerostné zdroje

Oblast pahorkatin a kotlin je typická převládajícími hlinitými půdami. Vrchoviny Švihovská, část Křivoklátské a Brd se vyznačují těžkými jílovitohlinitými půdami. Z hlinitých půdních druhů se v Plzeňské kotlině a širokém pruhu při vodních tocích vytvořili hnědozemě. V dalších částech Plzeňské pahorkatiny je hnědozem vytvořená na hlinitopísčítých a písčitohlinitých půdách. Se stoupající nadmořskou výškou se na vrchovinách a v podhůří vyskytují hnědé půdy vrchovin a půdy podzolové. Chemismus půdy je kyselý až silně kyselý (Mištera 1996, 44 – 45).

V povodí většiny velkých řek v regionu se můžeme setkat s nalezišti zlata. Výchozy zlata se nacházejí například v povodí řeky Střely nebo Úslavy a Klabavy. V povodí Klabavy a Úslavy lze také najít železnou rudu v podobě hematitu, sideritu, nebo chloridu železitého. V oblasti Sedmihoří se nalézají četná výchozy cínu. Blízko rovinných sídlišť doby bronzové v povodí řeky Radbuzy byla také zaznamenána lokalita bohatá na chalkopyrit, ze kterého lze získat měď (Chytráček – Metlička 2004, 100 – 103, 106 – 108, 110, 115 – 119, 121 – 122, Karte 16 – 20, 22 – 24).

3 Historie bádání

Mohylová pohřebiště v jižních a západních Čechách byla vždy ve středu zájmu badatelů již v předminulém století. První archeologický výzkum v okruhu jihozápadních Čech se odehrál už roku 1787. Katecheta hlavní školy v Domažlicích a správce panství Guthem Bernard Antonín Werschauser prokopal toho roku nejméně jednu z asi 60 mohyl nacházejících se při cestě z Nahošic do Blížejova na Domažlicku. V jím prokopaných mohylách se našel jak bronz tak železo, zřejmě tedy patřily více kulturám. Nálezy se ovšem již dávno ztratily a jediný důkaz o této akci je líčení v dopisu, který Werschauser zaslal Josefu Dobrovskému z roku 1807 (Sklenář 1992, 147).

První řádný a systematický archeologický terénní výzkum ovšem proběhl mezi lety 1802 – 1803 v Lochovicích – Kočvarech. Autor tohoto výzkumu Johann Hyacinth Arnold na lokalitě na pomezí západních Čech prokopal 21 mohyl (Sklenář 2010, 8 – 9).

Nestorem archeologie západních Čech před notoricky známým Františkem Xaverem Francem byl ale hrabě Eugen Ervín Karel Černín z Chudenic. Hrabě Černín se výzkumných aktivit účastnil spíše jako organizátor a samotné výzkumné práce v terénu prováděl okruh jeho zaměstnanců/spolupracovníků. První z akcí hraběte Černína proběhla již roku 1822 a následně roku 1826 na mohylách ve Štěpánově hůrce nad dvorem Košenicemi u obce Všepadel, vedené chudenickým správcem Janem Jílkem (Sklenář 2010, 9).

Významnou osobou spojenou s výzkumy na chudenickém panství byl pak Karel Jičínský, původně právník a posluchač přednášek Jana Erazima Vocela, který od roku 1853 působil jako vychovatel dětí hraběte Černína. Roku 1857 odkryl Karel Jičínský halštatskou mohylu v lese Kopanině u Kamýku (Sklenář 1992, 92) a mohylník na Hůrce u Vícenic u silnice mezi Švihovem a Klatovy (Sklenář 1992, 269 – 270). Inventář mohyl ze zmíněného mohylníku obsahoval předměty doby bronzové i doby železné, stejně jako korálky ze skleněné hmoty. S výjimkou jednoho korálku byla většina nálezů bohužel zničena při požáru petrohradského zámku spolu s dalším obsahem Černínovy sbírky (Sklenář 2010, 13). Roku 1863

pak pracoval na odkrytí časně latéské mohyly u Hořoviček (Sklenář 2010, 12).

Z popudu dalšího šlechtice hraběte Leopolda Thuna – Hohensteina byly prováděny výzkumy v okolí Horšovského Týna. Někdy před rokem 1826 provedl na mohylníku u dvora sv. Jiří severně od Poběžovic výkop hraběcí vychovatel abbé Franz Hocke. V roce 1843 zde pracoval i kustod archeologické sbírky Národního muzea Josef Vojtěch Hellich (Sklenář 1992, 169 – 170). Archeologii se věnoval i plzeňský purkmistr František Pecháček, při výzkumu mohylníku na Černé mýti u červeného Hrádku roku 1866 (Sklenář 2010, 13).

J. Smolík rozdělil mohyly podle velikosti a konstrukce, ale nebral v potaz jejich inventář. Oproti Smolíkovi dokázal L. Niederle jako první rozlišit podle inventáře mohyly doby bronzové od doby železné (Niederle 1893, 471 – 472).

Původně zahradní Valdštejnů na zámku Kozlu u Štáhlav a později kustod plzeňského musea František Xaver Franc, rozdělil doby bronzovou a železnou podle obsahu mohyl na tři navazující kultury označené písmeny C, D, E. Období, které František Xaver Franc zahrnul pod písmenem C, charakterizoval stavbou mohyl s vnitřní konstrukcí kamennou nebo dřevěnou, jejichž výbavě dodávají ráz bronzové zbraně a absence předmětů železných. Kultura C má tedy odpovídat střední době bronzové. Stupeň D poté pokrývá období shodující se s reineckovými stupni Ha C a D jak je známe dnes. František Xaver Franc určil za typické pro tento stupeň vybavení bronzem a železem, a také zvyk ukládat mrtvé do hrobů spálené. Nejmladší kultura stupně E je pak shodná s dobou latéskou (Franc 1906, 180). Také rozpoznal, že konec kultury D se nedá přesně stanovit a halštatská mohylová kultura přechází nepozorovaně do kultury latéské. František Xaver Franc ovšem neodděloval kultury milavečskou a halštatskou (Šaldová 1968, 298).

Josef Ladislav Píč ve svém druhém svazku Starožitností země České považoval takzvané "pokolení kamenných mohyl" za jeden lid obývající naše území kontinuálně od doby bronzové do doby latéské (Píč 1900, 65). Oponoval dřívějším názorům Františka Xavera France nebo doktora Naue, které předpokládaly výměnu populace mezi dobou bronzovou a dobou železnou. Nepanovala sice shoda v názoru ohledně procesu, kterým k výměně došlo, ale shodovaly se v názoru, že přechod mezi dobou bronzovou a železnou nevycházel z místního vývoje. Josef

Ladislav Píč svým kolegům oponoval a argumentoval faktem, že žárové pohřbívání, převládající v době halštatské, se vyskytovalo i v době bronzové a tím pádem by pohřbívání pod mohyly v době halštatské mohlo být další vývojovou fází. Jako dokladem tohoto vývoje uvádí pohřebiště v Hemerách u Bechyně, které bylo souvisle využíváno po celé mohylové období. Josef Ladislav Píč také považoval milavečskou mohylu, ve které byl nalezen známý milavečský vozík, za přelom mezi starším obdobím a novými vlivy halštatskými přicházejícími na naše území z jihu Evropy (Píč 1900, 67, 125 – 126).

Další krok v třídění mohylových nálezů učinil Jan Eisner, když napojil nálezy z českého prostředí na Reineckův systém datování ve svém článku z roku 1922. Jako první také rozdělil milavečskou a halštatskou kulturu vzájemně od sebe a poté od pozdější doby laténské. Kulturu milavečskou přiřadil Reineckovi stupně BD, Ha B a Ha C, Ha D pro kulturu halštatskou (Eisner 1923, 1 – 2, Šaldová 1968, 298). V práci také jako první charakterizoval inventář, jak milavečské kultury tak halštatských mohylových hrobů (Eisner 1923).

V letech mezi světovými válkami a po 2. světové válce se výzkumy doby bronzové a železné zabývali hlavně Jan Filip a Jaroslav Böhm, nebo i Jiří Neustupný (Neustupný 1940, 122 – 128; Neustupný 1941, 58 – 62).

Jan Filip rozlišoval celou evropskou halštatskou kulturu na dva okruhy, kultury západního okruhu rozpínající se od Beneluxu přes Bavorsko až po Čechy a východního okruhu táhnoucí se přes Moravu, Slovensko, východní Rakousko a Slezsko (Filip 1948, 214 – 215; Koutecký 201, 764). Jan Filip vymezil hranice mezi kulturou bylanskou a jejími současnými sousedy. Na Kolínsku vymezil hranici s kulturou plátěnickou a v jihozápadním regionu s halštatskou mohylovou kulturou. Halštatskou mohylovou kulturu viděl Jan Filip jako zprostředkující článek mezi mohylovou kulturou jižního Německa a středočeskou kulturou bylanskou. Regeneraci již dříve užívaného mohylového pohřbívání v době halštatské považoval za možný vliv nově přichozího proto – keltského obyvatelstva (Filip 1948, 215, 243).

Klíčovou prací Jaroslava Böhma byla syntéza Základy halštatské periody v Čechách. I přes to co naznačuje název publikace, dílo se zaměřuje hlavně na

rozbor doby bronzové a její vliv na vznik a vývoj kultur doby halštatské (Böhm 1937, 236 – 246). Do práce ovšem zapracoval i materiál moravský, jihoněmecký a rakouský, vše poté zařadil do celoevropského kontextu (Bouzek 2001, 755). V této práci se zabýval absolutní chronologií doby bronzové a železné, opět s přihlédnutím k celoevropskému prostředí (Böhm 1937, 231 – 235). Výsledkem chronologického rozboru Jaroslava Böhma bylo podrobné rozčlenění území podle absolutních dat, územních celků a kultur (Böhm 1937, 231)¹.

Na práce předchozích badatelů poté ve druhé polovině 20. století navázala řada lokálně zaměřených badatelů. Od počátku 50. let to byla například Eva Čujanová – Jílková. Jejím hlavním zaměřením byly kultury střední a mladší doby bronzové v jihozápadních Čechách. V oblasti jihozápadních Čech provedla řadu terénních výzkumů, jmenujme například výzkum lokality Plzeň – Nová Hospoda v letech 1954 – 1957 (Čujanová-Jílková 1958) nebo Podražice v 70. letech (Sklenář 2005, 126, Čujanová-Jílková 1994, 131 – 133).

Ve stejné době jako Eva Čujanová – Jílková se intenzivní výzkumné činnosti v regionu věnovala i Věra Šaldová. Stěžejní prací této badatelky je rozsáhlá studie pohřebiště v Nynicích u Plzně a jejího porovnání s dalšími náleзовými celky v oblasti západních Čech, v níž vymezila konstrukční podobu a typickou náplň hrobů halštatské mohylové kultury v západních Čechách (Šaldová 1968). I přes vyzdvižení práce zaměřené na studium doby železné hlavním zaměřením Věry Šaldové byla mladší a pozdní doba Bronzová v západočeské mohylové oblasti, byla to právě tato výzkumnice, která vyčlenila nynickou skupinu pozdní doby bronzové, jež tvoří přechod mezi dobou bronzovou a dobou železnou (Šaldová 1954, 1965). Důležitým příspěvkem k bádání v jihozápadních Čechách byla také pečlivá reedice rukopisů a tabulí výše zmíněného Františka Xavera France (Sklenář 2005, 554; Šaldová 1988).

Od 50. let byla na poli západočeské archeologie doby železné činná také Eva Soudská, zejména pak výzkumy v Krašovicích a Manětíně – Hrádku (Soudská 1992).

Karel Sklenář působící na poli archeologie od let 60. přispěl archeologii

1 Tabulka 1

jihozápadních Čech ve velké míře svými pracemi zaměřenými na dějiny bádání v archeologii a rehabilitací starých výzkumů pomocí archivních a sbírkových dokladů jako je publikace Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870 (Sklenář, 1992). V roce 1974 vydal rozsáhlou syntézu československého pravěku Památky pravěku na území ČSSR (Sklenář 1974, 129 – 142).

V polovině 80. letech začal na poli doby halštatské a laténské v jihozápadních Čechách působit Miroslav Chytráček. Specializuje se především na sídelní archeologii těchto období, které vidí jako odraz historického vývoje a struktury společnosti (Sklenář 2005, 251).

K tématice pravěku západních Čech a období doby bronzové a železné přispěl také roku 2001 Pavel Břicháček ve stručné syntéze Počátky osídlení západních Čech (Břicháček 2001).

Dnes aktivním archeologem je také Milan Metlička, již od roku 1993 vedoucí pravěkého oddělení Západočeského muzea v Plzni. Svoji specializací se Milan Metlička zaměřuje na neolit, eneolit (Metlička ed. 2000), dobu bronzovou a dobu halštatskou. Mimo aktivních terénních výzkumů se také podílí na syntézách týkajících se poznání doby halštatské ve spolupráci s Miroslavem Chytráčkem (Chytráček – Metlička 2003, 2004). V nedávno publikovaném článku upozorňuje na chybu v dosud otrocky opisovaném názoru, že všechny nebo alespoň většina hrobů halštatské mohylové kultury byly kryty mohylou (Metlička 2010).

4 Chronologie

Relativní chronologie pro dobu halštatskou vychází z datování podle Reinecka, tedy přesněji jeho stupňů Ha C, Ha D, Lt A. Drahomír Koutecký následně jemněji rozčlenil období halštatu na Ha C1 – C3 datované mezi roky 800 – 600 př. n. l., Ha D1 datovaný k letům 600 – 550 př. n. l. a Ha D2 – D3 s datací 550 – 450 př. n. l. (Koutecký 2001, 767). Jaroslav Bouzek poté uvedl, že podle dendrochronologicky kalibrovaných dat získaných z území Bavorska a Alsaska klade rozmezí stupně Ha C1a k letům 800 – 725 př. n. l., Ha C1b 725 – 650 př. n. l. (Bouzek 2004, 300).

Kalibrování pomocí dendrochronologie a C¹⁴ pak kladou rozmezí dalších stupňů

takto, Ha C2 s počátkem mezi lety 650 – 660 a nepříliš čitelným závěrem 625 – 600 př. n. l., Ha D1 v rozmezí roků 600 – 540/530 př. Kr., Ha D2 – Ha D3 do období 540/530 – 490/480 př. n. l., a na závěr pozdní doby halštatské navazující období časného Laténu Lt A v rozsahu 490/480 – 398/385 př. n. l. (Venclová ed. 2008, 26)².

Chronologie halštatské mohylové kultury se dodnes opírá o rozbor hrobů z Nynic , který V. Šaldová porovnávala se dalšími souvisejícími nálezy v regionu. Na základě keramického inventáře rozpoznala v rámci stupně Ha C tři vývojové fáze. První fáze takzvaná přechodná fáze kostelecká, je viděna jako přímý pokračovatel doby bronzové stupně Ha B. Kromě tvarů keramiky z doby bronzové se přidávají nové tvary jako nádoby s kulovitým tělem, malé baňaté nádoby, nebo jejich zdobení meandry. Druhá starší fáze stále tvarově vychází z Ha B, ale přibývají nové výzdobné motivy jako motiv sluníčka, červenočerné malování nebo nové tvary jako je talíř (Šaldová 1968, 389). Třetí mladší fáze je typická podobností prvků s následujícím obdobím Ha D, příkladem jsou tvary jako situlky, nádoby s esovitou profilací, či ústup výzdoby meandrů a girland, což by mohlo poukazovat na trvání Halštatské mohylové kultury až do tohoto stupně. Přesnou hranici mezi stupni Ha C a Ha D je tedy obtížné rozpoznat (Šaldová 1968, 390).

5 Pohřební ritus

5. 1 Vývoj pohřebního ritu

Takzvaný komplex mohylových kultur se rozšířil po území Evropy ve střední době bronzové v první polovině 2. tisíciletí př. n. l. Tento komplex se rozprostíral od Slovenska až k francouzským hranicím a od Baltu k Alpám. Tuto kulturní oblast spojovaly tvary bronzových předmětů a právě pohřbívání pod mohylou, místní rozdíly se pak projevovaly například ve tvaru keramiky jednotlivých okruhů. Původ všech těchto kultur se zřejmě musí hledat v oblasti Karpatské kotliny (Šaldová 377 – 378). V tomto období se jedná o pohřby jak kostrové tak žárové, vybavené

2 Tabulka 2

bronzovými předměty a keramikou, překryté mohylou, často však již zaniklou díky zemědělské činnosti. (Sklenář 1974, 128).

V oblasti jihozápadních Čech se ve střední době bronzové zformovala česko – falcká mohylová kultura. Tato kultura jako první pronikala do dosud neosídlených kopcovitých zalesněných oblastí Plzeňska, Klatovska či ČeskoBudějovicka. Dříve se všeobecně soudilo, že šlo o lid pastevecký. Toho měly být důkazem obývané lokality stejně jako malý výskyt sídlišť, který by poukazoval právě na tento pastevecký životní styl a ten by měl za následek, že v krajině zůstalo jen málo stop po lidu česko – falcké kultury. Dnes jsou již známá mnohá sídliště této kultury a v nich nalezené předměty jako srpy nebo mlýnky dokazují, že obživu získávali také zemědělským způsobem (Břicháček 2001, 12; Böhm 1941, 264, 364; Sklenář 1974, 129).

I přes malý výskyt sídlišť zanechala po sobě kultura česko – falcká množství památek v podobě velkých skupin mohyl, čítajících až desítky na jednotlivých mohylnicích (Böhm 1941, 257). V konstrukci mohyl česko – falckých se setkáváme s poměrně vysokou rozmanitostí. Vnitřní konstrukce těchto mohyl mohla být jak pouze hlinitá, tak kamenná, ale objevují se i formy kombinované s různou příměsí kamení v hliněné konstrukci (Sklenář 1974, 135). Obecně však platí, že se na území jihozápadních Čech vyskytuje kamenná konstrukce mohyl častěji než v okruhu mohylové kultury středodunajské (Sklenář 1974, 129). Spálené pozůstatky zemřelého byly do hrobu uloženy i s popelem z hranice, doprovázeny šperky, zbraněmi, a keramikou. Jak už bylo zmíněno výše, mohl se vyskytnout i pohřeb kostrový namísto žárového a objevují se i případy pohřebního ritu birituálního (Šaldová 1978, 381; Šaldová 1967, 10).

Česko – falcká kultura byla hlavně ve svých mezních oblastech ovlivňována kulturou středodunajskou (Šaldová 1978, 381), přesto si však udržela vlastní ráz a na jejích kulturních základech v mladší době bronzové vyrůstá kultura milavečská.

Milavečská kultura se ve svých počátcích od svých knovízských sousedů nepatrně liší v keramickém inventáři, bronzový inventář je pak obou kultur je pak téměř identický (Šaldová 1978, 391). Milavečská kultura si zachovala česko – falcký zvyk pohřbívání pod mohylou. Tato kultura pohřbívá výhradně žehem, často

používá stejná pohřebiště jako její předchůdce, někdy dokonce i stejné mohyly. Milavečské mohyly měly většinou kamennou vnitřní konstrukci vysokou, samotná mohyla mohla být až dva metry vysoká. Žárový pohřeb mohl být uložen do popelnice o výšce 80 – 90 cm. Kolem popelnice jsou pak seskupené další předměty jako jsou bronzové šperky, jehlice a zbraně (Šaldová 1967, 16). Mohylové pohřebiště v Milavči u Domažlic, které dalo jméno této kultuře, se proslavilo také nálezem bronzového kultovního vozíku, jež je výjimečný v celoevropské oblasti (Šaldová 1978, 393; Sklenář 1974, 130, 142).

V pokročilejší fázi milavečské kultury se začaly východně a severně od Plzně objevovat ploché žárové hroby, což by mohl být následek kulturních vlivů sousedící knovízské kultury. Mohlo by také jít o projev vnitřní rozmanitosti milavečské kultury či spíše společenských změn, kdy rozdílné složky společnosti začaly používat rozdílný pohřební ritus (Šaldová 1978, 397). Tento způsob pohřbívání se šíří v pozdní době bronzové a vrcholí v plochých pohřebištích nynické skupiny (Sklenář 1974, 130).

Přestože období, ve kterém trvá kultura nynické skupiny, je typické právě pauzou v pohřbívání pod mohylou, tvoří spojovací článek mezi předchozí kulturou milavečskou a následující halštatskou mohylovou kulturou straší doby železné. Spojení je pozorovatelné na vývoji keramiky, která ve starší fázi nynické kultury vychází z tvarů milavečských, kdežto mladší pomalu přechází do tvarů doby halštatské. Podobnost s mohylovou kulturou je pozorovatelná i u uložení pohřebních milodarů zemřelého do hrobu (Šaldová 1978, 408). Nynické žárové hroby jsou obloženy velkými kameny v kruhu o průměru 2 – 4 m, často vyplněna kamennou dlažbou, kromě pohřbu obsahuje 4 – 6 nádob. Bronzový inventář tvoří jehlice, nože, břitvy a náramky. Výjimečným úkazem je pak nález železného nože v hrobě nynické skupiny na eponymním pohřebišti v Nynicích, který je nejstarším dokladem použití toho kovu v regionu jihozápadních Čech (Sklenář 1974, 131 – 132).

Jak už bylo zmíněno, nynickou skupinu v jihozápadních Čechách následuje ve starší době železné halštatská mohylová kultura. Přestože lid této kultury tvořili nejspíše potomci lidu mohylového lidu doby bronzové, její kultura byla patrně

ovlivněna sousedními oblastmi jihoněmeckými a středočeskými (Sklenář 1974, 130; Šaldová 1978, 397 – 399).

Hroby halštatské mohylové kultury v západních Čechách lze podle stavby hrobu a uložení pohřbu rozdělit na tři skupiny, které vypracovala Věra Šaldová na základně nálezové situace na pohřebišti v Nynicích. Nynickou situaci pak porovnávala s dalšími soudobými nalezišti v západních Čechách jako jsou Černice, Vlčí, Štáhlavice nebo Sedlec – Hůrka v okrese Plzeň – Jih, Tachovské Kšice, Dýšiná v okrese Plzeň – Sever, Újezd u Radnic na Rokycansku nebo Horní Kamenice u Domažlic (Šaldová 1968). Později ještě rozšířila poznatky díky novějším terénním výzkumům jako je pohřebiště v Radčicích u Plzně (Šaldová 1992).

Nynice jsou významnou dlouhodobě využívanou lokalitou. Nejenom pro již zmíněnou nynickou skupinu, která po této lokalitě získala jméno, a halštatskou mohylovou kulturu zmíněným výše, ale nacházelo se zde i velké množství hrobů období pozdního halštatu a časného laténu. Z celkových asi 200 hrobů již náleží nynické skupině 64, halštatské mohylové kultuře 22 a závěrečnému období starší doby železné a časnému laténu 114 hrobů (Sklenář 1974, 131 – 133; Šaldová 1965, 1968, 1971).

Na období halštatské mohylové kultury navazuje plynule pozdní doba halštatská, jejíž přechod v časnou dobu laténskou je jen těžko pozorovatelný (Šaldová 1968, 298). V tomto období jsou již typické hroby bez povrchového označení mohyloou, nevelkým náhrobním kamenem vyčnívajícím 20 – 30 cm nad povrchem. Pohřeb je často ještě žárový (Sklenář 1974, 134; Šaldová 1971, 104 – 105). Podrobnému rozboru pohřebního ritu doby halštatské budou věnovány další kapitoly.

5. 2 Halštatská mohylová kultura

5. 2. 1 Malé žárové hroby

První skupinou jsou malé žárové hroby. Jde o 15 – 60 cm hluboké jamky, o

rozměrech 80 – 200 cm a oválným tvarem, zavalené několika vrstvami kamene. Hroby by mohly být orientovány ve směru S – J. Náplň hrobů tvoří menší počet nádob, většinou 2 – 8 rozestavených jednotlivě v hrobové jamce nebo sestavených do skupin³. Spálené kůstky bývají rozptýleny mezi popel a uhlíky v zásypu hrobu a přikryty nádobou nebo uloženy v nádobě. Do těchto hrobů mohou být přidány ještě další milodary jako jsou chřestítka (Šaldová 1968, 378).

Do této skupiny se dají zařadit nynické hroby č. 17, 26, 130 a 146. Hroby č. 26 a 130 se od běžného ritu odlišují. Hrob č. 26 je atypický uložením sedmi nádob do skupiny v 15 cm hluboké jamce v jihovýchodní části hrobu a tím, že jsou spálené kůstky uloženy v miskovité nádobě a nikoliv v zásypu hrobu. Tento hrob by mohl také poukazovat na orientaci S – J (Šaldová 1968, 304; 378).

Svojí náplní je také výjimečný hrob č. 130. V malém hrobě o rozměrech 100 x 63 cm a hloubce 30 cm se kromě osmi nádob nachází také dvě chřestítka a hliněný kroužek. Ten ležel pod nádobami ve vrstvě uhlíků, jedno z chřestítek bylo uloženo v miskovité nádobě a druhé leželo vedle (Šaldová 1968, 310, 382).

5. 2. 2 Komorové hroby

Druhou skupinu tvoří hroby komorové. Ty mají čtvercový nebo obdélný půdorys, který nemusí být zcela pravidelný. Komora bývá většinou na úrovni povrchu nebo mírně zahloubená. Pohřební komora je opět zavalena několika vrstvami kamenů na ploše větší než je samotná pohřební komora s orientací S – J (Šaldová 1968, 378). Podél stěn se mohou nacházet pozůstatky po pohřební hranici v podobě zuhelnatělých trámů umístěných po obvodu komory například u mohyly č. 129 z lokality Radčice II. (Šaldová 1992, 83 – 85)⁴.

Pro náplň komorového hrobu jsou typické velké zásobnice a poměrně vysoký počet další keramiky, dohromady až 50 kusů (Šaldová 1968, 382; Venclová ed. 2008, 82). Nádobu bývají většinou ve východní části hrobu v S – J směru, jak je tomu u komorových pohřbů v Nynicích. Do již zmíněných velkých zásobnic, které udávají charakter výbavy a orientaci hrobů, jsou ukládány koflíky nebo misky či

3 Obrázek 1

4 Obrázek 2

talíře. Inventář může doplňovat železný nůž (Šaldová 1968, 378).

Samotný žárový pohřeb je pak uložen v jižní části hrobu, buď rozptýlen ve vrstvě uhlíků, která může být interpretována jako ohniště, nebo uložený v nádobě (Šaldová 1968, 378).

Pokud je do komorového hrobu uložen vůz, je lokalizován u západní stěny s ojem a jhem směřujícím k jihu. Na voze byla uložená pohřbená osoba, ostatní výbava hrobu byla pak umístěna při východní stěně například ve Zbyslavi (Venclová ed. 2008, 82). V komorových hrobech na lokalitě Manětín – Hrádek se nachází součásti koňských postrojů, jsou umístěny v severní části hrobu (Soudská 1992, 97 – 98).

Konkrétní příklady z Nynic představují hroby č. 96 a 131. Komory těchto hrobů mají rozměry 260 x 180 cm a 170 x 145 cm, s hloubkou 40 – 50 cm. Ty jsou překryty 300 x 220 cm a 270 x 180 cm velkými závaly z kamení s orientací S – J (Šaldová 1968, 378). Keramickou výbavu u hrobu č. 131 ještě doplňuje železný nožík položený pod zásobnicí, která obsahovala spálené kůstky. Malý nůž měl obloukovitý tyl a délku 76 mm. U obou hrobů pak menší nádoby obklopují velké zásobnice (Šaldová 1968, 309 – 312).

Další příklady jsou známy i z lokalit Radčice II. nebo Bdeněvsi. Komorový hrob č. 6 na lokalitě Radčice II. měl komoru o rozměrech 300 x 295 cm, byl hluboký 60 cm a překrytý závalem. Výbava hrobu však byla nejspíše již dříve vyloupena a zbyly pouze zlomky keramiky. Objekt 230 z Bdeněvsi měl rozměry hrobové komory 265 x 260 cm, s hloubkou 70 cm, kamenný zával hrob překrýval na prostoru o rozměrech 340 x 250 cm (Metlička 2010, 145 – 146).

Komorové hroby jsou v malé míře známé i z dalších západočeských lokalit, J. Neustupný k nim řadí jednu z mohyl ve Vlčím u Lužan nebo mohyly z lokalit v Újezdu u Radnic, Vranovic a Radčic. Jeden komorový hrob byl také odkryt na polykulturním sídlišti v Bdeněvsi (Baštová 1986, 116; Metlička 2002, 9; Metlička 2010, 145; Neustupný 1941, 58 – 62; Šaldová 1968, 378).

5. 2. 3 Velké hroby na úrovni terénu

Poslední skupinou hrobů, které Věra Šaldová rozlišila, jsou velké hroby zbudované na úrovni terénu⁵. Mají čtvercový, obdélný případně elipsovitý tvar s délkou osy mezi 200 – 400 cm, výjimečně až 700 cm. Hroby jsou často zbudované na žárovišti rozměry přesahuje samotný hrob, které by mohlo indikovat pohřební hranici (Nynice hroby č. 15, 54, 178). Jiným případem je pak propálená vrstva s uhlíky orientovaná zhruba do středu pohřební komory indikující ohniště. Ohniště by mohlo ukazovat na možné spálení těla přímo na místě pohřbu. Hrob pak může být ohraničen spálenými poleny z hranice nebo i jednoduchou kamennou zídkou, jako v případě nynického hrobu č. 16. Ohraničení poleny má obdélný nebo čtvercový charakter, nemusí však být dokonale uzavřeno, jak je tomu třeba u hrobů č. 34, 71 a 178, které jsou ohraničené pouze ze tří stran o rozměrech 240 cm v č. 34 a 320 x 400 cm v č. 178 (Šaldová 1968, 304, 313, 378)⁶.

Samotný hrob může být zasypán pouze hlínou, ale také až několika vrstvami kamene, které mohou tvořit kužel kryjící hrob. Kuželovitý kryt dosahuje převážně výšky 40 – 60 cm (Šaldová 1968, 303, 306, 308; Šaldová 1965, 74 – 78; Šaldová 1974, 126).

Orientaci hrobů ve směru S – J, případně SZ – JV, udává buď to ohniště a jeho ohraničení nebo také umístění zásobnic, které jsou většinou postaveny v řadě ve východní části hrobu. Z tohoto vzorce vyčnívají například nynické hroby č. 54, 84 a 194, v prvních dvou jsou zásobnice umístěny v severní části a v posledním pak u západní stěny, i v tomto uspořádání jsou ale nádoby uspořádány v S – J směru (Šaldová 1968, 306, 308, 316).

Forma uložení samotného žárového pohřbu je poměrně rozmanitá. Spálené kůstky jsou většinou uloženy v nádobě, a to v některých případech ne jen v jedné. Druhým případem uložení jsou pak hromádky spálených kůstek na hromádce mimo nádobu (Šaldová 1968, 380). Liší se i v prostorovém umístění mohou být v jihozápadním, jihovýchodním, severovýchodním rohu, případně i ve středu. Posledním možným uložením spálených kůstek bylo pak jejich rozptýlení na větší

5 Obrázek 3

6 Obrázek 4

ploše, v takovém případě byly vždy uloženy v jižní části hrobu (Šaldová 1968, 379).

S ukládáním spálených pozůstatků do nádob je spojen zvyk ukládat do hrobů misky nebo talíře s otvorem ve dně. Tento zvyk je interpretován jako víra v posmrtný život duše zemřelého, kdy miska uzavírá či ochraňuje fyzické pozůstatky mrtvého a otvor v misce umožňuje odchod duše. V Nynicích se našlo po jednom exempláři misky a talíře s otvorem ve dně. První v hrobě č. 34 překrývala mísovitou nádobu s uloženým pohřbem. Talíř z hrobu č. 131 však nepřekrýval popelnici, ale nacházel se na opačné straně v severovýchodním rohu, podobná situace je známá z Radčic II., kde nádoby překryté miskou neobsahují pozůstatky zemřelého (Šaldová 1968, 380; Šaldová 1992, 85). Stejná praktika ukládání proděravělých misek či talířků je známá i z dalších halštatských pohřebišť jako v hrobech č. 1 a 13 v Kralovicích, nebo v mohylách č. 3 a 8 z naleziště v Kostelíku (Franc 1906, 218, 209 – 210).

Tento typ hrobu není rozmanitý pouze uložením zemřelého, ale také svojí výbavou. Počet nádob kolísá nejčastěji mezi 9 – 30 kusy, typické jsou již zmíněné zásobnice, dále jsou zde talíře, ale i situlky nebo misky (Šaldová 1968, 300 – 302, 306 – 307, 314 – 316).

Další výbavou těchto hrobů uložených na úrovni terénu jsou železné předměty, nejčastěji jsou to malé železné nože. U těchto nožů se zřejmě nejedná o zbraně, ale jejich velikost a tvar poukazuje na to, že se mohlo jednat spíše o nože jídelní (Šaldová 1968, 377). Indikátorem faktu, že šlo spíše o příbory by, mohlo být i uložení v blízkosti keramiky. Na příkladu nynického pohřebiště Věra Šaldová tento názor odvíjí od toho, že rozestavení nádob dává dojem jídelního souboru, k nim přiložený nožík by tedy mohl soubor doplňovat jako příbor (Šaldová 1968, 382).

Nožíky z Nynic dosahovali až na jednu výjimku délky pouze 80 – 106 mm, exempláře železných nožů, dlouhé od 102 – 200 mm jsou známy z lokality Plzeň – Kostelík (Šaldová 1968, 304, 306, 313 – 314; Šaldová 1965, 74 – 76). Další železné nože jsou známy také z Kralovic, nebo mohyly v Horní Kamenici (Franc 1906, 209 – 210, 219).

Tvarově se od těchto tří exemplářů odlišuje pouze nůž z hrobu č. 15, který měl obloukovitý tyl a délku 210 mm, mohlo jít spíše o sekáč, nacházel se ovšem také

uložený vedle mísy (Šaldová 1968, 302 – 303).

V inventáři se nachází i zbraně. V hrobě č. 15, ve kterém je kromě nože/sekáče ještě meč a v hrobech č. 16 a 34 pak hroty kopí. Hrob č. 16 obsahoval kopí o délce 180 mm ve třech zlomcích v severní části. Hrot kopí dlouhý 175 mm, se následně našel v severozápadní části hrobu č. 34 (Šaldová 1968, 303 – 306).

Meč se nacházel mezi zásobnicemi ve východní části, jedná se o železný meč s jazykovitou rukojetí, v níž je zachovaný bronzový nýt, dlouhý 780 mm (Šaldová 1968, 302 – 303). Podobně známe příklady kovového inventáře doby halštatské, například z lokality Kyšice – Dýšiná. Ve zlomcích se zde našel železný meč s bronzovými nýtky nebo čtyři železné hroty kopí (Franc 1906, 226).

Zvláštním úkazem je pak v nynickém hrobě č. 34 nalezená figurka koně či zoomorfní nádoba z hrobu č. 129 v Radčicích. Figurka byla postavená na misce s otvorem, která překrývala spálené kůstky zemřelého. V. Šaldová uvádí, že šlo o rituální předmět, protože byl uložen v hrobě dospělého, a nemohlo se tedy jednat o hračku, vzhledem k místu uložení a přítomnosti hrotu kopí v tomto hrobě (Šaldová 1968, 382). Tento názor samozřejmě nezpochybňuji, ale stejně tak se nedá vyloučit, že šlo o hračku v hrobě uloženou pouze ze sentimentálních příčin. Zoomorfní nádoba v Radčicích byla zpodobněním býčka a byla uložena mezi další keramikou podél východní stěny hrobu (Šaldová 1992, 85).

Výše zmíněné charakteristiky lze pozorovat i na dalších lokalitách, například z lokality Kšice – Černý kámen. Mohyla č. 21 se rozkládala nad úrovní povrchu do výšky 0,9 m na ploše o průměru 13,5 m, obložená kamenným věncem. Hrobová komora překrytá čtvercovým kamenným kuželem o rozměrech 310 – 330 cm s výškou 50 – 60 cm byla ještě ohraničena čtvercem dlouhých polen o délce 450 cm. Zhruba ve středu komory se nacházel dočervena propálený kužel zeminy o rozměrech 160x220 cm. Kůstky byly uloženy v malé jamce o rozměrech 55x60 cm a hluboké 14 cm v severozápadním rohu. Hrob obsahoval nejméně 26 keramických nádob podél východní části hrobu ve směru S – J (Šaldová 1974, 126 – 127)⁷.

Hrob č. 129 v Radčicích, překrytý kamenným krytem o rozměrech 220 x 190 cm, byl ohraničen spálenými poleny dlouhými 260 x 295 cm. Vlastní hrob měl rozměry

7 Obrázek 5

160 x 150 cm a nacházel se na vrstvě propálené země. Výbava hrobu dodržovala S – J orientaci. Hrob obsahoval celkem 61 nádob, tři chřestítka a tři zlomky bronzů. Dvě velké nádoby byly překryty miskou s otvorem ve dně. Spálené kůstky byly uloženy v amforovité nádobě postavené do JZ rohu. Právě mezi kůstkami se nacházely zlomky dvou bronzových předmětů (Šaldová 1992, 83 – 85).

Mohyly halštatské mohylové kultury na pohřebišti v Kostelíku u Plzně mohou dosahovat průměru 5 – 7 m, pod tímto náspem jsou hroby kryty kamennými kužely s průměrem 2 – 3 m. Počet keramiky v kosteleckých mohylách se pohybuje od 2 do 21 kusů. Další inventář tvoří už výše zmíněné železné nože, opět bývají přiložené ke keramické výbavě hrobu. Výjimečná je mohyla 1, která obsahovala také skleněný korálek, bronzový kroužek a jehlu (Šaldová 1965, 74 – 76).

Obecně byly žárové pohřby v Nynicích ukládány hlavně do nádob napříč všemi třemi typy pohřbů. Jako popelnice pak sloužila převážně mísovité nádoba s kónickým nebo rozevřeným a prohnutým hrdlem zdobená vlasovým šrafováním. Mísovité popelnice byla použita u malého žárového hrobu č. 26 a v hrobech na úrovni č. 34, 71, 84, 190 a 194. Velké zásobnice byly použity opět v hrobech na úrovni č. 56, 181 a komorovém hrobě č. 131. U hrobu č. 186 byly jako popelnice použity jak mísovité nádoba, tak velká zásobnice. Poslední popelnicovou nádobou byla pak mísa užitá v hrobě č. 15 (Šaldová 1968, 379). Příkladem další lokality je třeba Kostelík, kde byla v mohyle č. 2 použita jako popelnice zásobnice (Šaldová 1965, 75).

Způsob uložení zemřelého rozptýlením spálených kůstek mimo popelnici je pak nejtypičtější pro hroby jamkové. S výjimkou Nynického hrobu č. 26, kde byla použita popelnice, jsou takto uložené pozůstatky ve zbývajících halštatských jamkových hrobech v Nynicích v č. 17, 130 a 146. Ani tento způsob uložení se však neomezuje pouze na jednu skupinu hrobů, dalším příkladem je komorový hrob č. 96 nebo hroby na úrovni č. 1 a 2. U těchto případů uložení ovšem nemůžeme uvažovat o kremaci přímo na místě pohřbu (Šaldová 1968, 380). Podobnými případy jsou pak mohyly č. 1 a 2 z Beztehova u Štáhlavic, kde se kůstky nacházejí roztroušené v zásypu hrobu mezi nádobami. Stejným způsobem jsou uloženy kůstky v zásypu mohyly z Horní Kamenice v okrese Domažlice (Šaldová 1965, 76 –

79).

V několika případech byly spálené kůstky pečlivě vybrány z hranice a očištěné pak vyskládané na hromádku. Tímto způsobem byly spálené pozůstatky uloženy v hrobech č. 54, 70 a 178. U hrobu č. 70 jsou umístěné na hromádky dvě, v jihovýchodním a severozápadním rohu (Šaldová 1968, 380).

Podle Věry Šaldové by mohly rozdíly v uložení pohřbu do popelnice nebo volně do zásypu, stejně jako jejich nejednotné umístění v rámci hrobové jámy, ukazovat na odlišné rituální zvyklosti mezi pohřbíváním mužů a žen. Osteologický materiál z žárových pohřbů se však nezachoval v dostatečném množství a už vůbec v dostatečné kvalitě. Přes všechny snahy tak nebylo možné pomocí antropologického rozboru přinést na tuto otázku odpověď, protože určit pohlaví bylo možné pouze u dvou jedinců a i v těchto případech nepříliš uspokojivě. V prvním případě šlo o muže v hrobě č. 15, ve kterém je uložen meč a v druhém o ženu v hrobě č. 54 (Šaldová 1968, 381).

Při pohledu na prostorové rozmístění Nynického pohřebiště je patrné, že od sebe nejsou oddělené hroby mladší od starších, ani hroby různé vnitřní konstrukce, stejně tak od sebe nejsou odděleny ani podle způsobu a místa uložení žárového pohřbu uvnitř hrobu. Přesto je zde pozorovatelný určitý trend směřování pohřbů ve směru S – J. Tři hroby s inventářem typickým pro strašící fázi doby halštatské s č. 54, 131, 178 se nacházejí v severní části pohřebiště. V jižní části byly naopak soustředěné tři hroby s č. 186, 190 a 194 s inventářem odpovídajícím období nejmladšímu. Oba tyto okruhy jsou pak od sebe odděleny skupinou tří malých žárových hrobů, označených čísly 17, 26, 146, které obsahují inventář období mladšího (Šaldová 1968, 301, 382).

Nynické pohřebiště se vymyká pohřebnímu ritu mohylové kultury halštatské právě absencí povrchového označení hrobů. Šaldová uvádí, že porušení halštatských hrobů pohřby pozdějšího období, jako v případě hrobů č. 26, 54, nebo 131, by mohlo svědčit pro absenci mohylových naspů již v době uložení pohřbů. Nevylučuje však ani možnost, že pozdně halštatské hroby byly zapuštěné do vrcholů původních mohyl. Dále ovšem uvádí, že vzhledem k vnitřní konstrukci a uložení inventáře nynických hrobů, které se shoduje s dalšími halštatskými

mohylovými pohřebišti v západních Čechách, nemusela by vnější úprava hrobů být hlavním určujícím prvkem kulturní příslušnosti k halštatské mohylové kultuře (Šaldová 1968, 378). Tomuto názoru se přiklání i Milan Metlička (Metlička 2010).

V celém západočeském regionu můžeme pozorovat vysoké zastoupení velkých hrobů zbudovaných na úrovni terénu. Dobrým příkladem tohoto trendu jsou opět zde často zmiňované Nynice u Plzně, na tomto pohřebišti hroby tohoto typu jednoznačně převládají. Z 22 halštatských hrobů na tomto pohřebišti je celkem 16 velkých hrobů na úrovni terénu (č. 1, 2, 15, 16, 34, 54, 56, 70, 71, 84, 157, 178, 183, 186, 190, 194). Podobná situace je i na dalších pohřebištech, například tři mohyl z Beztehova nebo mohyl č. 1 a 2 z Kostelíka, případně mohyla č. 40 ze Žákavé – Svárče či mohyla č. 21 Kšic (Šaldová 1965, 74 – 78; Šaldová 1971, 62; Šaldová 1974, 126). Hroby této konstrukce se nalézaly nejspíš i v Kralovicích (Franc 1906, 219). Tento vysoký počet hrobů na úrovni terénu by mohl poukazovat na to, že právě ty udávaly hlavní ráz halštatských pohřebišť. V. Šaldová uvádí, že tento způsob pohřbívání je znám i z pohřebišť sousedního Bavorska, kde je však oproti území západních Čech v menšině (Šaldová 1968, 385, 388).

5. 3 Pozdní doba halštatská

Jak bylo zmíněno výše, jsou pro pozdní dobu halštatskou typická plochá pohřebišť, tedy taková pohřebišť, na který nejsou hroby označení nad nimi zbudovanou mohylou (Baštová 1986, 116; Sklenář 1974, 134). V regionu západních Čech je asi 20 lokalit s plochými žárovými pohřebišti. I v pozdní době halštatské však pokračuje v jihozápadních Čechách tradice pohřbívání pod mohylou, i když je již na ústupu a oproti plochým žárovým pohřebišťům. V západních Čechách počet mohylových pohřebišť převládá nad tímto novým typem plochých žárových pohřebišť (Sklenář 1974, 134). V tomto období, ovšem převládá trend přidávání dodatečných pohřbů do mohyl starších období oproti stavbě nových mohyl pozdní doby halštatské (Šaldová 1971, 58 – 64). Z celkových 45 dosud známých hrobů pozdní doby halštatské v západních Čechách jich je pouze 15 pod nově zbudovanými mohylami (Soudská 1992, 101; Venclová ed. 2008 138).

Rozdíl je však v množství hrobů, které se na pohřebištích vyskytují, na Nynickém pohřebišti se nacházelo 22 pohřbů halštatské mohylové kultury a oproti tomu 114 hrobů spadajících do období pozdního halštatu až časného laténu (Sklenář 1974, 131 – 133). Věra Šaldová rozpoznává v západních Čechách, opět podle situace z nynického pohřebiště, tři druhy pozdně halštatských hrobů (Šaldová 1971, 104).

Stále ještě převládá uložení spálených ostatků nad kostrovými pohřby (Šaldová 1955, 78 – 82; Šaldová 1971, 104 – 105). Prozatím bylo bezpečně rozpoznáno pouze 5 případů uložení nespálených koster z období pozdního halštatu v západních Čechách, například v mohyle č. 10 ze Žakavé - Svárče (Šaldová 1971, 62; Venclová ed. 2008, 138). Lidské zuby nalezené ve dvou žárových hrobech v Manětíně – Hrádku by také mohly svědčit o existenci birituálního ritu (Venclová ed. 2008, 138).

5. 3. 1 Mohylové hroby

Jak bylo zmíněno výše, v případě pohřbu pod mohylou v pozdní době halštatské převládá zvyk dodatečného ukládání pohřbů do starších mohyl. V západních Čechách jsou nově budované mohyly známy například z pohřebiště v Manětíně – Hrádku, Sedleci – Hůrce, nebo na lokalitě Dýšiná – Kokotsko (Soudská 1976, 625, 634 – 635; Soudská 1992, 101, 104 – 105; Šaldová 1958, 360). V jižních Čechách dosahují mohyly tohoto období velkých rozměrů až desítky metrů v průměru (Drda – Rybová 1998, 45). Vnitřní konstrukci tvoří dřevěná komora zbudována buď na úrovni terénu, nebo i mírně nad ním. Komora je poté překryta kamenným závalem. Dále může být hrob lemován kamenným obvodovým věncem nebo žlabem a dřevěnými trámy. Žárový pohřeb mohl být pak uložen v nádobě (Soudská 1976, 625 – 630)⁸.

Kromě těchto velkých mohyl se vyskytují i mohyly menších rozměrů. Kameny ohraničené nebo kameny zavalené mohylky mají průměr 3 – 4 m. Kamenný plášť nebo obvodový žlábek by mohl naznačovat právě na existenci původní mohyly,

8 Obrázek 6

kteřá kryla hrob. Taková mohyla pak obsahoval žárový pohřeb buď v prosté jamce nebo nádobě (Holodňák 1988, 90 – 91).

Zdaleka nejčastěji používanější formou uložení zemřelého do mohyly v západních Čechách pozdní doby halštatské bylo uložení dodatečného pohřbu do starší mohyly. Jeden až dva dodatečné pohřby bývají zapuštěny do vrcholu starší mohyly. Šlo o čtvercovou nebo oválnou jamku, která mohla být i zasypána kameny. V malé jamce stála hrncovitá nádoba s popelem zemřelého překrytá mísou (Šaldová 1971, 6 – 8, 58 – 66)⁹.

Kromě menšího počtu keramiky, od žádného exempláře až po 10 kusů, obsahují mohylové hroby i výbavu železných zbraní. Mezi výbavu zbraní, které mohylové hroby pozdní doby halštatské patří železné nože, sekáče, kopí, případně od LtA i železné meče, ale i sekery (Baštová 1986, 116; Šaldová 1971, 58 – 66).

Opět jde často o železné nože malých rozměrů nepřesahujících 10 cm, jako jsou exempláře ze Žákavé – Svárče, čtyři na této lokalitě nalezené nože dosahují rozměrů od 64 do 89 mm. Na pomezí nožů a tesáků jsou pak nože větších rozměrů, takzvané sekáče, známé také již dříve například z Nynic. Sekáče byly nalezeny také v Žákavě – Svárči nebo Dýšině – Kokotsku nebo opět přímo na Nynickém pohřebišti (Šaldová 1958, 361; Šaldová 1971, 58 – 66, 92).

V mohylách tohoto období se často objevují hroty železných kopí, mají listovitý tvar s krátkou tulejkou, které dosahují délky až 270 mm (Šaldová 1971, 62) nebo tvary s dlouhou tulejí dosahující délky až 600 mm (Šaldová 1971, 64, 92).

Sekery se v pozdně halštatském inventáři nacházejí jen výjimečně. Věra Šaldová uvádí na základě inventáře, se kterým se pozdně halštatské sekery nacházejí, že se nejedná o pracovní nástroje, ale o zbraně. Exemplář z mohyly č. 13 v Žákavě – Svárči se zachoval v délce 97 mm a má hranatou tulejku. Podobné typy seker se našly také ve Žďárku u Rokycan nebo hradišti u Lipan (Šaldová 1971, 62, 94).

Rzí silně poškozený meč se zachoval například v hrobě č. 6 z Kralovic, ve společnosti pozdně halštatského inventáře se také našel meč na lokalitě Tajanov – Husín v hrobě č. 12 (Franc 1906, 120, 218, Šaldová 1971, 94).

9 Obrázek 7

Mužské i ženské hroby jsou často vybaveny osobními ozdobami, jako jsou spony nebo knoflíky a různé kruhové šperky, nejčastěji náramky. Jak spony, tak náramky byly často zhotovené z bronzu, objevují se ale i nejspíše ozdoby či oděvní doplňky zhotovené ze železa. V tomto období se často setkáváme s deformací kovových předmětů žárem, což může mít rituální příčiny, nebo to může být následek uložení předmětů se zemřelým na pohřební hranici (Soudská 1976, Šaldová 1971, 6 – 8, 44, 58 – 64; Venclová ed. 2008, 140)¹⁰.

Velmi častým milodarem přidávaným do pozdně halštatských mohylových hrobů byly bronzové náramky. Šlo většinou o tenké kruhy různé profilace tyčinky s průměrem pohybujícím se od 60 mm do 87 mm, které mohou být deformovány žárem. Jsou častým nálezem v dodatečných pohřbech z Nynic nebo Žákavé – Svárče (Šaldová 1971, 6 – 8, 44, 58 – 64).

Dalším ojedinělým, ale přesto distinktivním předmětem přidávaným do pozdně halštatských hrobů, jsou takzvané bronzové turbany¹¹. Turban je litý kruh z bronzu větších rozměrů na vnější straně zdobený rytou výzdobou. Tyto předměty mají původ již v Ha C jako exemplář z Dýšíné (Šaldová 1957, 368). Exemplář z mohyly č. 10 ze Žákavé – Svárče datovaný do pozdního halštatu měl průměr 256 x 260 mm a výšku 80 mm, vnější strana byla pokryta rytou výzdobou ve tvarech koncentrických kroužků a obdélníčků (Šaldová 1971, 62).

Mimo výzbroj mohou být bohaté hroby vybaveny součástmi koňských postrojů nebo vozů, jako v mohyle 196 v Manětíně – Hrádku, mohyle 44 Sedleci – Hůrce nebo v Hořovičkách v okrese Rakovník. Pro hroby pozdního halštatu jsou typické vozy dvoukolové (Soudská 1976, 625 – 636; Soudská 1992, 104 – 105)¹².

V malé míře se v mohylových hrobech pozdní doby halštatské vyskytovaly i skleněné korálky, jako v mohylách č. 38 a 83 ze Žákavé – Svárče, nebo v dodatečném pohřbu v mohyle č. 26 z Nynic (Šaldová 1971, 8, 60, 64). V Žákavském mohyle č. 5 se také našly tři železné knoflíkovité předměty (Šaldová 1971, 60).

10 Obrázek 8

11 Obrázek 9

12 Obrázek 10

5. 3. 2 Ploché hroby

5. 3. 3 Malé žárové hroby v jamce

Jde o kruhové, oválné nebo podlouhlé jamky malých rozměrů. Kruhové a oválné jamky měly průměru 25 – 90 cm a stejně tak poměrně malé hloubky mezi 10 – 40 cm. Hroby v podlouhlé jamce měly rozměry od 20 do 80 cm, s hloubkou 10 – 60 cm. Tvar jamky byl pak většinou kotlíkovitý nebo miskovitý, s nerovným dnem. Hrob byl vyplněn hlínou promíšenou s popelem a spálenými kůstkami. Nad jamkou mohl být navršen plochý hliněný násyp nebo kamenný kryt. Pohřeb byl označený buď do jamky zaraženým kamenem, který čněl nad okraj jamky do výšky 25 – 30 cm, nebo kamenem položeným přes jamku tak, že ji celou nebo alespoň část zakrýval (Šaldová 1955, 77 – 78; Šaldová 1971, 104 – 105). Jamka mohla být vyložena kameny nebo lemována žlabem (Šaldová 1971, 4; Venclová ed. 2008, 142)¹³.

Hroby v jamce jsou poměrně chudě vybaveny keramikou, nejčastěji se v nich vyskytují dvě na sobě stojící nádoby. Nádoby většinou neslouží primárně jako popelnice, i když se v nich kůstky mohou vyskytnout. Uložení keramiky v jamce podle světových stran je poměrně rozmanité, i když převládá uložení v jižní části hrobu. Nádoby mohly stát často uloženy i částečně mimo jamku v jakémsi výklenku. Když se v jamce vyskytuje pouze jediná nádoba, bývá postavena uprostřed hrobu (Šaldová 1971, 105).

Kůstky zemřelého bývají nejčastěji rozptýleny přímo v zásypu hrobu i v nádobách, ale mohou být i pouze v zásypu jamky nebo v nádobě jako v popelnici. Popelnice mohla být přikrytá miskou s proděravělým dnem (Šaldová 1955, 76; Šaldová 1971, 105, Metlička 2004, 149).

Malé žárové hroby v jamce jsou známy z více lokalit. Kromě Nynického pohřebiště, kde do této skupiny patřilo 85 hrobů z celkových 114 hrobů pozdně halštatských, 20 hrobů z Plzně – Bílé hory. Značný počet těchto hrobů se nalézal také na pohřebišti v Manětíně – Hrádku (Soudská 1992, 101 – 102; Šaldová 1955, 77, 82; Šaldová 1971, 104).

13 Obrázek 11

Jeden pozdně halštatský žárový hrob odpovídající tomuto typu byl odkryt v Kyšicích. Hrobová jáma měla nepravidelný vejčitý tvar o rozměrech 85 x 65 cm, se šikmým dnem hlubokém až 60 cm. Hrobovou jámu překrývaly dva kameny. Uvnitř byly uloženy čtyři nádoby, z nichž lahvovitá nádoba sloužila jako popelnice a byla překryta miskou (Metlička 1992, 109 – 115).

5. 3. 4 Hroby uložené na úrovni terénu

Tyto hroby byly většinou volně rozloženy na úrovni terénu a nijak nechráněné. V několika případech byly tyto hroby překryty hliněným náspem nebo kamenným zásypem. Keramický inventář byl chudý, maximálně do 8 kusů, ale mohl i úplně chybět. Žárový pohřeb může být uložen v nádobě nebo volně rozptýlen v zásypu hrobu (Šaldová 1971, 105). K těmto hrobům patří například hroby č. 127 nebo č. 184 z Nynic (Šaldová 1971, 23, 47).

Hroby tohoto typu jsou také známy z pozdně halštatského pohřebiště v Manětíně – Hrádku. Některé Manětínské hroby měly čtvercový nebo obdélný půdorys (Soudská 1992, 101).

Věra Šaldová rozpoznává ještě další typ hrobů, který označuje jako hroby uložené "pod úrovní do prosté země". Tento typ hrobů napodobuje vnější úpravu malých hrobů v jamce. Takové hroby mohou být označené stélou, položeným kamenem nebo překryty kamenným krytem. Keramický inventář tvoří 1 – 6 celých nádob, ve kterých je uložen pohřeb. Nynický hrob č. 120, zařazený Věrou Šaldovou do toho typu, obsahoval pouze kovový inventář (Šaldová 1971, 22, 105).

Přestože obecně byly ploché žárové hroby velmi chudě vybaveny, i v nich se mohl vyskytnout další inventář kromě keramiky. Do této kategorie patří kovové předměty, jako jsou sekáče, nože, hroty kopí nebo i součásti koňských postrojů, náramky, spony, ale také ve větší míře skleněné a jantarové korálky (Šaldová 1971, 92 – 104).

V případě nožů v pozdně halštatských hrobech se Věra Šaldová opět přiklání k názoru, že jde spíše o součást jídelního servisu jako v mladším halštatě (Šaldová 1971, 92). V hrobě č. 127 v Nynicích se našel jednostranně vykováný a mírně

prohnutý sekáč (Šaldová 1971, 24 – 25). Kopí s krátkou tulejkou a širokým listem bylo nalezeno v hrobě 169 (Šaldová 1971, 40). Typickým příkladem rituální deformace zbraní je pak meč z hrobu č. 174. Železný meč s trnovým řapem je čtyřikrát přeložený, na meč je navlečený železný kruh (Šaldová 1971, 42 – 43)¹⁴. Četné součásti koňského postroje byly vyzvednuty z nynických jamkových hrobů č. 174 a 175 (Šaldová 1971, 42 – 44). K souboru hrobů, které obsahují součásti vozu nebo koňského postroje patří také nynický hrob č. 111, kde se našel železný kroužek (Šaldová 1971, 19, 95 – 96).

Již výše zmíněné bronzové náramky se v několika případech vyskytly i v plochých hrobech. Příkladem jsou třemenovitý náramek o průměru 74 – 58 mm a drátěný náramek o průměru 60 – 70 mm z nynických hrobů č. 82 a 28 (Šaldová 1971, 8, 16)¹⁵. V objektu č. 132 se také našla bronzová zápona trojúhelníkového tvaru (Šaldová 1971, 27).

Skleněné korálky jsou častým milodarem zvláště v malých žárových hrobech uložených v jamce pozdní doby halštatské. Jde o kulovité nebo zaoblené válcovité korále. Barevně jde buď o tmavě modré korálky s bílou vlnkou nebo klikátkou, žluté nebo tyrkysově modré korálky s bílými očky (Šaldová 1971, 103). V nynickém hrobě 138 bylo takových skleněných korálků několik desítek (Šaldová 1971, 31)¹⁶.

6 Pohřebiště

6. 1 Databáze

Databázové systémy jsou programy, které umožňují přehledné zaznamenávání dat a další práce s nimi. Základním typem záznamu dat je tabulka. Tabulka je tvořena řádky (objekty) a sloupci (deskriptory). Data vložená do databáze jsou nejčastěji čísla nebo alfanumerický záznam, ale data lze popisovat i textem. Databáze může být tvořena jak jedinou tabulkou tak větším počtem tabulek, které jsou propojeny pomocí relací. Vložená data mohou být vytvořena v tabulkovém

14 Obrázek 12

15 Obrázek 13

16 Obrázek 14

procesoru jako je Microsoft Excel nebo přímo v programech určených k tvorbě databází, jako je dBASE nebo Microsoft Access (Kuna 2004, 419).

Součástí práce je také databáze lokalit, na kterých se vyskytovala pohřebiště i jednotlivé nálezy pohřebního rázu v západních Čechách. Hlavním zdrojem pro její vyplňování byla literatura zabývající se problematikou pohřebišť doby halštatské, hlavně práce Miroslava Chytráčka, Milana Metličky a Věry Šaldové.

Data byla zpracována v programu Microsoft Access 2007. Databáze se sestává z tabulky, ve které jsou vyplněny údaje o jednotlivých lokalitách. Údaje zahrnují informace o poloze lokalit, množství zaznamenaných hrobů na těchto lokalitách, časových stupňů, do kterých byl datovaný inventář a literatuře, kde je možné tyto informace nelézt. Pole další pak slouží k zaznamenání neobvyklých informací, jimiž je ta která lokalita výjimečná. Na základě této databáze byl sestaven následující soupis pohřebišť.

6. 2 Soupis pohřebišť

Tato kapitola je sestavena ze stručného soupisu lokalit na kterých se nacházela pohřebišť a ojedinělých nálezů pohřebního charakteru doby halštatské v regionu západních Čech.

Bdeněves okr. Plzeň – sever

Při záchranném výzkumu polykulturního sídliště, v poloze Za Školkou, byl mezi více než 1000 sídlištními objekty objeven komorový hrob halštatské mohylové kultury (Metlička 2002, 145; Metlička 2010, 9).

Bezpravovice – Cikánka okr. Klatovy

Na této lokalitě byla nalezena jedna mohyla, která obsahovala keramickou misku datovanou do doby halštatské (Chytráček – Metlička 2004, 116).

Břasy okr. Rokycany

Mezi lety 1860 a 1864 bylo v Břasech prokopáno 26 mohyl s inventářem halštatské mohylové kultury (Chytráček – Metlička 2004, 105).

Bušovice okr. Rokycany

V poloze U Svátky byla odkryta jedna mohyla obsahující keramický inventář datovaný do období Ha C (Chytráček – Metlička 2004, 111).

Černice u Plzně okr. Plzeň – město

Lokalita "Na Háčkách" sestávala z 15 mohyl, které příslušely česko – falcké kultuře. Vyskytoval se v nich ale i železný inventář v podobě hrotu železného kopí a dvou uzd (Franc 1906, 231; Chytráček – Metlička 2004, 109).

Červený Hrádek okr. Plzeň – sever

Plzeňská lokalita prokopána v roce 1931 se sestávala ze čtyř mohyl. Mohyla č. 2 obsahovala 2 bronzové turbany, 14 bronzových třemenovitých náramků a keramiku pozdní doby halštatské (Chytráček – Metlička 2004, 111; Šaldová 1971, 67).

Červený Hrádek – Černá Mýt' okr. Plzeň – sever

Polohu na Černé Mýti tvořilo 55 mohyl středobronzových, ve dvou mohylách (č. 48 a 51) byl však zjištěn pozdně halštatský inventář (Franc 1906, 202; Chytráček – Metlička 2004, 111; Šaldová 1971, 67).

Červené Poříčí okr. Klatovy

Ze tří mohyl objevených a prokopaných v Červeném Poříčí obsahovala mohyla č. 1 bronzovou nádobu datovanou do Ha C – D, zbylé dvě mohyly pak obsahovaly keramiku stejného období (Chytráček – Metlička 2004, 116; Michálek 1979, 66; Píč 1900, 147).

Dobřany okr. Plzeň – jih

V bývalé pískovně v Plzeňské ulici bylo prokopáno devět mohyl s výbavou datovanou do období Ha C a Ha D (Chytráček – Metlička 2004, 109; Šaldová 1968, 322).

Dolany okr. Plzeň – sever

Roku 1886 byla v Dolanech odkryta mohyla s nálezy stupně Ha C, mezi které patřil hrot kopí, kolo vozu a keramika (Franc 1906, 229; Chytráček – Metlička 2004, 109; Macháček 1909, 161).

Dýšíná okr. Plzeň – sever

Osm mohyl z této lokality obsahovalo inventář stupňů Ha D – Lt A (Franc 1906, 226; Šaldová 1971, 67).

Dýšiná – Kokotsko okr. Plzeň – sever

Na Kokotsku původně odkrytých 103 mohyl mělo inventář střední doby bronzové, ale byly zde nalezeny i dva žluté skleněné korálky typické pro období Ha D. Dalších 12 mohyl mělo rozličný inventář kultury česko – falcké, milavečské, ale také časně doby laténské (Franc 1906, 197 – 201; Chytráček – Metlička 2004, 111; Šaldová 1958, 352 – 371).

Horní Kamenice okr. Domažlice

V roce 2006 byl v poloze Na Vrchu objeven žárový hrob, který obsahoval tři keramické nádoby ve zlomcích, datované do pozdní doby halštatské a spálené kůstky volně rozptýlené v hrobové jamce (Krištuf – Krištufová, 78 – 83).

Kralovice okr. Plzeň – sever

Severozápadně od města Kralovice, na vrchu Černá hora, František Xaver Franc roku 1895 objevil 30 mohyl, 12 z nich poté prokopal. Šlo o čtyři malé mohyly se žárovými pohřby a 8 pohřbů se zahloubenými pohřebními komorami. Všechny mohyly obsahovaly výbavu pozdně halštatskou až časně laténskou (Franc 1906, 114 – 116; Šaldová 1971, 68).

Kříše okr. Rokycany

Na Vartě byly zaznamenány tři malé mohylové hroby. V těchto mohylách byla nalezena keramika kultury milavečské, ale také chřestítka typické pro období Ha C (Chytráček – Metlička 2004, 105).

Kšice okr. Tachov

V poloze Čertův Kámen bylo zaznamenáno 42 mohyl. Na této lokalitě bylo prozkoumáno celkem 5 dodatečných pohřbů pozdní doby halštatské a časně laténské a dva pohřby halštatské mohylové kultury (Rybová 1957, 611 – 625; Šaldová 1968, 324; Šaldová 1971, 68; Šaldová 1974, 126).

Kyšice okr. Plzeň – sever

V okolí Kyšic se nacházely hned čtyři skupiny mohyl. Ve Starých Kyšicích se nacházelo 6 mohyl s inventářem halštatsko – laténským (Franc 1906, 222; Chytráček – Metlička 2004, 111). Východně od Kyšic v poloze "U lípy" byl při záchranné akci v roce 1990 odkryt jeden pozdně halštatský žárový hrob (Metlička 1992, 109 – 115). Třetí skupina sestávala z 5 mohyl, z nichž dvě obsahovaly

inventář stupně Ha C. Poslední skupina na výšině Čerma tvořilo 7 mohyl (Chytráček – Metlička 2004, 111).

Litice okr. Plzeň – jih

Poloha "Nad mlýnem" se skládala z 18 mohyl mladší doby bronzové s dodatečnými pohřby pozdně halštatských a časně laténských (Franc 1906, 228; Chytráček – Metlička 2004, 109; Šaldová 1971, 68).

Lučice okr. Klatovy

Roku 1882 zde byl odkryt hrob s dvoukolovým vozem a dalšími nálezy datovanými do období Ha D3 – Lt A (Chytráček 1990, 114; Chytráček – Metlička 2004, 116; Šaldová 1971, 68).

Manětín – Hrádek okr. Plzeň – sever

Na tomto rozsáhlém pohřebišti se nacházely dva hroby stupně Ha C2, tři Ha C3 – D1 a 223 hrobů datované do stupňů Ha D2 – Lt A. Z Manětínských hrobů jich celých 188 obsahovalo součásti koňských postrojů. Mezi další patří zlaté kroužky nebo stříbrný náramek z hrobu č. 157 (Chytráček – Metlička 2004, 102).

Mělnice okr. Domažlice

V 80 dochovaných mohylách byl hlavně inventář střední doby bronzové, mezi nálezy jsou však i skleněný korálek s očky a dva bronzové třemenovité náramky, což jsou nálezy pozdní doby halštatské a časně laténské (Chytráček – Metlička 2004, 121; Šaldová 1971, 68).

Milínov okr. Plzeň – jih

U Kornatického potoka bylo 42 mohyl se středobronzovým inventáře, v mohylách č. 5, 11, 22, 24 a 26 byly dodatečné pohřby období Ha D – Lt A (Chytráček – Metlička 2004, 111; Šaldová 1971, 68).

Mírkovice okr. Domažlice

V Mírkovicích u Domažlic byl mohylník o 20 mohylách. Z těchto 20 mohyl 12 obsahovalo nálezy od střední doby bronzové až po časný latén. Mezi tyto nálezy patří i součásti koňského postroje a vozu (Chytráček – Metlička 2004, 120; Píč 1900, 145; Šaldová 1971, 68).

Nezvěstice – Podskalí okr. Plzeň - jih

Čtyři mohyly obsahovaly inventář období Ha D – Lt A. Mohyla č. 1 obsahoval

milavečský inventář spolu s fragmentem bronzového turbanovitého předmětu (Chytráček – Metlička 2004, 113).

Nová Huť okr. Plzeň – sever

Les Háj u Nové Huti ukrýval 125 mohyl většinou s výbavou střední doby bronzové. Pohřby stupňů Ha D – Lt A se nacházely jak ve vlastních menších mohylách mezi většími mohylami bronzovými, tak v dodatečných pohřbech v těchto starších mohylách (Chytráček – Metlička 2004, 111; Macháček 1919, 158 – 161; Šaldová 1971, 68 – 69).

Nynice okr. Plzeň – sever

Rozsáhlé pohřebiště kontinuálně užívané od konce doby bronzové, přes mladší a pozdní dobu halštatskou, až po časnou dobu laténskou. Jak bylo již zmíněno výše, tato lokalita posloužila Věře Šaldové k vyčlenění eponimní nynické skupiny a k rozpoznání typů pohřbů užívaných v mladší a pozdní době halštatské. Na pohřebišti bylo odkryto 64 hrobů nynické skupiny, 22 hrobů halštatské mohylové kultury¹⁷ a 114 hrobů pozdně halštatských¹⁸ (Šaldová 1965; Šaldová, 1968; Šaldová 1971).

Plešnice okr. Plzeň - sever

Na břehu řeky Mže se rozkládal mohylník o 60 mohylách se středobronzovými nálezy. Mezi těmito nálezy byly však i nálezy doby halštatské, jako meč s jazykovitou rukojetí, dva zlaté drátěné náramky a dva bronzové náramky (Chytráček – Metlička 2004, 109; Šaldová 1975, 209).

Plzeň – Bílá Hora okr. Plzeň – město

Lokalita Plzeň – Bílá Hora se sestávala z 20 plochých žárových hrobů pozdní doby halštatské. Všechny hroby této lokality byly vybaveny pouze keramikou (Šaldová 1955)¹⁹.

Plzeň – Kostelík okr. Plzeň – sever

Z 20 mohyl, prokopaných Františkem Xaverem Francem v roce 1894, jich 8 obsahovalo inventář období Ha C (Franc 1906, 208 – 210; Šaldová 1968, 325).

Plzeň – Lobzy okr. Plzeň – město

17 Obrázek 15

18 Obrázek 16

19 Obrázek 17

V ulici Polní byly v roce 1929 odhaleny dva žárové hroby. Jeden z těchto hrobů příslušel kultuře milavečské a druhý době pozdního halštatu (Chytráček – Metlička 2004, 111; Šaldová 1971, 69).

Poleňka okr. Klatovy

Na pastvině "V kopcích" byly mezi lety 1881 – 1883 odkryty tři mohyly s nálezy pozdně halštatskými a časně laténskými. Hroby obsahovaly kolkovanou keramiku, skleněné a jantarové korále a železný sekáč (Čujanová – Jílková – Soukupová 1977, 241 – 252; Chytráček – Metlička 2004, 116; Šaldová 1971, 69).

Radčice okr. Plzeň – město

V roce 1982 byl odkryt na západním okraji obce rozsáhlý pohřební areál, na kterém bylo odhaleno 420 hrobů. Radčické pohřebiště bylo užíváno od konce doby bronzové až po časnou dobu laténskou. Z těchto hrobů jich 34 náleželo mladší době halštatské a více než 150 pozdní době halštatské až časně laténské (Baštová 1986, 115 – 118; Chytráček – Metlička 2003, 89; Chytráček – Metlička 2004, 106 – 109).

Při další etapě výzkumů, která proběhla v roce 2003 bylo 300 m západně odkryto 56 plochých hrobů. Nejstarší pohřby byly datovány do milavečské kultury a nejmladší do období časného laténu (Chytráček – Metlička 2004, 109).

Radnice okr. Rokycany

Blízko cihelny v západní části obce Radnice byla objevena jedna mohyla s nálezy náležejícími mladší době bronzové a době halštatské (Chytráček – Metlička 2004, 105; Sklenář 1989, 44 – 47).

Sedlec – Hůrka okr. Plzeň - jih

Na východní straně vrchu Hůrka se nacházelo 44 mohyl s nálezy střední doby bronzové. V Mohyle č. 44 se však nacházely dva pohřby, z nich níže položený byl datován do stupně Ha C a svrchní obsahující dvoukolový vůz do stupně Ha D (Soudská 1976, 634 – 635; Šaldová 1971, 70).

Starý Plzenec okr. Plzeň - Město

Roku 1986 byly v Jiráskově ulici ve Starém Plzenci odkryty dva pozdně halštatské hroby. V hrobě č. 1 byl zjištěn žárový pohřeb v nádobě, přes kterou byla překlopena miska s otvorem ve dně. V hrobě č. 2 byla stejná situace, ale nebyl zde

zaznamenán samotný žárový pohřeb (Metlička 2004).

Štenovice okr. Plzeň - jih

Na louce "V Rybnících" byly roku 1971 prozkoumány dva pozdně halštatské hroby (Chytráček – Metlička 2004, 109).

Štáhlavy okr. Plzeň - jih

Do konce 19. století bylo v okolí obce Štáhlavy odkryto Františkem Xaverem Francem na 300 mohyl. V poloze Hájek bylo prokopáno 91 mohyl s inventářem převážně česko – falckým, milavečským. Mohyly č. 45, 46, 53 obsahovaly inventář doby halštatské a mohyly č. 88, 89, 102 pak výbavu časně laténskou (Jílková – Rybová – Šaldová 1959, 54 – 119; Šaldová 1968, 326; Šaldová 1971, 70).

Štáhlavy – Teplý potok okr. Plzeň - jih

Pod kapličkou zde byla nalezena mohyla s trojím pohřbem patřícím kulturám milavečské, halštatské a pozdně halštatské (Chytráček – Metlička 2004, 112 – 113 ; Šaldová 1971, 70).

Štáhlavice – Beztehov okr. Plzeň - jih

Dvě skupiny mohyl, prozkoumané mezi lety 1879 – 1880 mezi levým břehem Kornatického potoka a řekou Úhlavou, tvoří celkem 19 mohyl. Výbava zdejších hrobů patřila kulturám milavečské, halštatské a pozdně halštatské (Šaldová 1971, 70).

Štáhlavice – Skok okr. Plzeň - jih

Pod vrcholem návrší Skok bylo Františkem Xaverem Francem prokopáno 7 mohyl. Mohyly č. 1 a 3 obsahovaly pozdně halštatské nálezy (Chytráček – Metlička 2004, 113; Šaldová 1971, 70).

Tajanov – Husín okr. Klatovy

V lese Husíně byla prokopána skupina 50 mohyl střední doby bronzové, milavečské, halštatské, pozdně halštatské a časně laténské. Spona s ptačí patkou a kolkovaná keramika by do časného Laténu datovala mohylu č. 11 (Chytráček – Metlička 2004, 118; Šaldová 1971, 70).

Točnický okr. Klatovy

Mezi lety 1903 – 1912 bylo v lese Špitál prokopáno 25 mohyl. Mohyla č. 1 obsahovala keramiku datovanou do období Ha D – Lt A. Zbylé mohyly tohoto

mohylníku měly inventář doby střední a mladší doby bronzové (Chytráček – Metlička 2004, 118; Šaldová 1968, 327).

Touškov okr. Plzeň – sever

Město Touškov se nachází 5,2 km západně od Radčic. V roce 1933 zde byl učiněný nález osamocené nádoby datované do stupně Ha D, která obsahovala spálené kosti (Chytráček – Metlička 2004, 109).

Újezd nade Mží okr. Plzeň - sever

Hrob č. 1 odkrytý na této lokalitě obsahoval inventář stupně Ha D. Hrob č. 2 pak inventář Lt A, zejména zlomenou opaskovou záponu (Beneš – Sankot 1997, 614 – 624; Chytráček – Metlička 2004, 109).

Újezd u Radnic okr. Rokycany

V lese u obce se nacházelo celkem 82 mohyl. Z těchto mohyl jich 21 obsahovalo inventář halštatské mohylové kultury. Asi v 8 mohylách se pravděpodobně nacházely dodatečné pohřby (Chytráček – Metlička 2004, 105; Šaldová 1971, 70).

Vícenice okr. Klatovy

Ve třech skupinách mezi Vícenicemi a Štěpánovicemi se nacházelo celkem 36 mohyl. Z těchto mohyl pocházejí dva bronzové třemenovité náramky a žlutý korálek s modro – bílými očky datované do stupňů Ha D – Lt A (Píč 1900, 147; Chytráček – Metlička 2004, 117; Šaldová 1971, 70).

Vlčí okr. Plzeň - jih

Na lokalitě Vlčí stálo ve dvou skupinách celkem 11 mohyl. Čtyři mohyly obsahovaly inventář halštatský a tři mohyly inventář časně laténský. Mezi tento inventář patřila kolkovaná keramika, železný meč, kopí nebo bronzový náramek s vývalky (Píč – Hlávka 1893 – 1895, 538 – 546; Šaldová 1968, 328; Šaldová 1971, 70).

Vranovice okr. Rokycany

V poloze Hůrka byla objevena jedna mohyla s inventářem, který může být datován mezi dobu bronzovou a halštatskou (Chytráček – Metlička 2004, 105; Sklenář 1989, 59).

Zbůh okr. Plzeň – sever

Roku 1921 byla prozkoumána skupina mohylek mezi cihelnou a železniční tratí. Mohyly obsahovaly pouze nezdobenou, tuhovanou keramiku časně laténskou (Chytráček – Metlička 2004, 109; Šaldová 1971, 70).

Zichov – Přetín okr. Domažlice

Dvě skupiny o 7 a 8 mohylách. V Mohylách menší skupiny byla nalezena keramická nádoba a náramek se třemi vývalky datovaný do časného Laténu (Chytráček – Metlička 2004, 116; Šaldová 1971, 70).

Žákavá – Svářeč okr. Plzeň - jih

Severo – východně od obce Žákavá na vrchu Svářeč se nalézalo 92 mohyl prokopaných Františkem Xaverem France v 1879. Většina mohyl z této lokality měla inventář česko – falcké a milavečské kultury, 2 mohyly však obsahovaly inventář halštatské mohylové kultury a 14 mohyl pak nálezy pozdní doby halštatské a časně laténské (Chytráček – Metlička 2004, 113; Šaldová 1971, 58 – 66).

Žákavá – Varta – Podskalí okr. Plzeň - jih

Naproti lokalitě "Svářeč" se nacházely tři rozorané mohyly s inventářem halštatským a časně laténským (Šaldová 1971, 70).

7 Závěr

Předložená práce je pokusem o stručné shrnutí dosud publikovaných informací o pohřebním ritu a pohřebištích doby halštatské v západních Čechách, přesněji v Plzeňském kraji. V západních Čechách bylo prozatím prozkoumáno minimálně 56 lokalit, které se dají označit jako pohřebiště doby halštatské, případně na nich byly učiněny související nálezy. Největší koncentrace pohřebišť s halštatským inventářem, na sledovaném území, je v okolí Plzně. Do této skupiny patří i pohřebiště s dosud největším počtem zjištěných pohřbů v Radčicích.

Jak bylo zmíněno, největší z těchto lokalit byla pohřebiště v Radčicích, v Nynicích u Plzně a Manětíně – Hrádku. Všechna tři zmíněná pohřebiště obsahovala až několik stovek hrobů. Společnou mají tyto pohřebiště také dlouhou dobu, po kterou byla využívána. V případě prvních dvou od konce doby bronzové

až do období laténského.

Nejčastěji používaným konstrukčním typem hrobu halštatské mohylové kultury byly takzvané velké hroby na úrovni terénu. Zde bych se držel tohoto názvu, přestože se může zdát poněkud těžkopádný, ale jak zmiňuje Věra Šaldová a dále rozvádí Milan Metlička, nemůžeme tyto hroby považovat automaticky za kryté mohylou. Samozřejmě mohyla nejde ani bezpečně vyloučit a její zbudování by mohlo ukazovat na vyšší společenské postavení zemřelého oproti prostšímu hrobu bez mohylového náspu.

Oproti situaci v mladší době halštatské jsou v pozdní době halštatské nejčastějším typem hrobu malé žárové hroby v jamce označené kamennou stélou, spolu s dodatečnými pohřby ve straších mohylách. Oba tyto typy pohřbu jsou si podobné konstrukcí a poměrně chudou výbavou.

Typickou výbavou ukazující na společenské postavení, jsou jak v mladší tak pozdní době halštatské železné zbraně. Ty nejspíše ukazují na postavení bojovníka, jež měl zemřelý v době svého života. Podobnou ne - li shodnou symboliku měly nejspíše i součásti koňského postroje nebo vozu, které jsou velmi častou součástí hrobů pozdní doby halštatské. I když v případě koňských postrojů a zvláště vozů by mohlo jít spíše o vyjádření bohatství jedince než jeho příslušnosti ke konkrétní společenské skupině, přestože tyto kategorie se mohou překrývat. Nezanedbatelným prvkem pohřbů obou sledovaných období, je také zvyk ukládat do hrobu misku s proděravělým dnem. Takovou miskou byly překrývány jiné nádoby, které sloužili jako popelnice, což by mohlo souviset s vírou v přechod duše zemřelého do posmrtného života. Otvor by tedy byla cesta pro duši mimo hrob.

8 Summary

The theme of this bachelor's work is burial rite of hallstatt era in west Bohemia. It was made in an attempt to create brief summarization of present knowledge about this topic.

Area observed in the work is Pilsen Region, which is part of west Bohemia region. Pilsen Region consist of districts Domažlice, Klatovy, Plzeň, Plzeň – South,

Plzeň – North, Rokycany and Tachov.

In the observed area were found over 56 locations that could be described as burial – grounds or where isolated discoveries of hallstatt funeral nature were made. Most findings has been made in the close vicinity of city Pilsen. District with heighest number of burial – ground is Plzeň – North, within which 19 locations with hallstatt burials were found.

Most frequent construction type of graves, that was used during early hallstatt era in the area, was so – called " big graves on ground level ". Name is rather complicated, however author of this work give it preference. Reason for this is that we can´t automatically assume these graves as covered by barrow.

In the late hallstatt era two most used types of grave construction were small burials in hole and additional graves in older barrows. Both types are similar in way of construction and poor inventory that could be found in them.

Aside bronze jewelery, most disctinct part of grave inventory in hallstatt era were iron weaponry. Weaponry most likely showed its owners status as warrior. Similar or even same symbolic could be seen in parts of horse harness or carriege. However there is also posibility that they were exhibitions of personal wealth rather then status, especialy in case of carriege. Important part of burial inventory were bowls with hole in the bottom, frequently added to the graves of both observed eras. This habit was most likely connected to believe of souls passing to another world, since these bowl usualy covered ash – bins.

9 Seznam použité literatury

Bašťová, D. 1986: Excavation of the prehistoric /hallstatt and la tène/ cemetery at Plzeň – Radčice. *Archeology in Bohemia 1981 – 1985*. Praha.

Beneš, A. - Sankot, P. 1997: Die Durchbrochenen frühlaténezeitlichen aus West – böhmen – Újezd Nad Mží, Bezirk Plzeň – Nord, und Kšice, Bezirk Tachov. *Archeologické rozhledy* 49, 614 – 624.

Bouzek, J. 2004: Die Kimmerier und Mitteleuropa. In: K počtě Vladimíru Podborskému, Brno, 375 – 383.

Böhm, J. 1937: Základy halštatské perody v Čechách. Praha.

Böhm, J. 1941: Kronika objeveného věku. Praha.

Břicháček, P. 2001: Počátky osídlení západních Čech. Plzeň.

Čujanová – Jílková, E. 1958: Nejstarší a nejmladší horizont západočeské mohylové keramiky na pohřebišti v Plzni – Nové Hospodě. *Památky archeologické* 49, 312 – 347.

Čujanová – Jílková, E. 1994: Mohylové pohřebiště Podražnice – Kocourovský les – Podražnice – Barrow cemetery at Podražnice – Kocourovský forest, *Archeologické rozhledy* 46, 131-133.

Drda, P. - Rybová, A. 2008: Akropole na hradišti Závist v 6. – 4. stol. př. Kr. *Památky archeologické – Supplementum* 19. Praha.

Eisner, J. 1922: Jihočeské mohyly. *Památky archeologické* 33, 1 – 37.

Eisner, J. 1923: Neolitické a mohylové památky v Historickém muzeu v Plzni. *Sborník městského historického muzea v Plzni VIII*, 1 – 27.

Franc, F. X. 1906: Přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy. Rkp., ed. V. Šaldová, Praha 1988.

Filip, J. 1948: Praveké Československo. Praha.

Holodňák, P. 1988: Keltské pohřebiště ve středním Poohří. *Památky archeologické* 79, 38 – 105.

Chytráček, M. - Metlička, M. 2003: Fragen zur kontinuierat und diskontinuitat in der spatbronze – und hallstattzeitlichen Besiedlung in westbohmen. In: Chytráček, M. - Mychálek, J. - Schmotz, K. (eds.) *Archeologische Arbeitgemeinschaft*

Ostbayern/West – und Sudbohmen, 12 Treffen, Rahden/Westf., 87-108.

Chytráček, M. - Metlička, M. 2004. Die Hohensindlungen der Hallstatt- und Latenzeit in Westbohmen. Mit Beiträgen von Petr Pokorný und René Kyselý. Památky archeologické – Supplementum 16.

Jílková, E. – Rybová, A. – Šaldová, V. 1959: Mohylové pohřebiště na Hájku u Štáhlav, okres Plzeň. Památky archeologické 50, 50 – 119.

Koutecký, D. 2001: J. Böhm, J. Filip a bylanská kultura. Archeologické rozhledy 53, 12 – 18.

Křišťuf, P. – Křišťufová, T. 2012: Zpráva o výzkumu halštatského žárového hrobu na k. ú. Horní Kamenice (okr. Domažlice). Archeologie západních Čech 3, 77 – 83.

Kuna, M. 2004: Nedestruktivní archeologie: teorie, metody a cíle. Praha.

Macháček, F. 1919: Nálezy předhistorické. Sborník městského historického muzea v Plzni 4, 158 – 161. Plzeň.

Maise, CH. 1998: Archäoklimatologie – Vom Einfluss nacheiszeitlicher Klimavariabilität in der Ur – und Frühgeschichte. Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für ur – und frühgeschichte 81, 197 – 235.

Metlička, M. 1992: Pozdně halštatský žárový hrob z Kyšic. Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie VIII, 109 – 116.

Metlička, M. 2002: Výzkumy polykulturního sídliště v Bdeněvsí. In: Archeologické výzkumy v Čechách 2001. Zprávy ČAS, supplément 49, 8 – 10. Praha.

Metlička, M. 2004: Pozdně halštatské hroby ve Starém Plzenci. Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie XVII, 149 – 158.

Metlička, M. 2010: K otázce plochých pohřebišť halštatské mohylové kultury. Živá archeologie Supplementum 3, Rekonstrukce a experiment v archeologii; Hroby, pohřby a lidské pozůstatky na pravěkých a středověkých sídlištích, 143 – 150.

Michálek, J. 1979: West – und südböhmische Funde in Wien. Výzkumy v Čechách – Supplementum. Praha.

Mištera, L. 1996: Geografie západočeské oblasti. Plzeň.

Neustupný, J. 1940: Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě.

Praha.

Neustupný, J. 1941: Pohřbívání žehem v pravěku Čech a Moravy. Praha.

Niederle, L. 1883: Lidstvo v době předhistorické. Praha.

Píč, J. L. 1900: Starožitnosti země české I/2. Pokolení kamenných mohyl. Praha.

Píč, J. L. – Hlaváček, J. 1893 – 1895: Mohyly Lužanské. Památky archeologické 16, 522 – 577.

Pokorný, P. 2004: In: Chytráček, M. - Metlička, M. 2004. Die Hohensindlungen der Hallstatt- und Latenzeit in Westbohemien. Mit Beiträgen von Petr Pokorný und René Kyselý. Památky archeologické – Supplementum 16.

Rybová, A. 1957: Halštatská mohyla s dodatečným pohřbem u Kšic. Archeologické rozhledy 9, 611 – 625.

Sklenář, K. 1974: Památky pravěku na území ČSSR: od lovců mamutů ke státu Přemyslovců. Praha.

Sklenář, K. 1989: Pravěké nálezy na Rokycansku. Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie IV, 7-94.

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Praha.

Sklenář, K. 2005: Bibliografický slovník českých, moravských a slezských archeologů, a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha.

Sklenář, K. 2010: Archeologie západních Čech 1.

Soudská, E. 1976: Hrob 196 z Manětína – Hrádku a další hroby s dvoukolovými vozy v Čechách. Archeologické rozhledy 28, 625-654.

Soudská, E. 1992: Počátky keltské civilizace v Čechách Manětín – Hrádek pohřebiště z období formace keltských kultur. Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie VIII, 97 – 108.

Šaldová, V. 1955: Ploché žárové hroby halštatsko-laténské v české mohylové oblasti. Pohřebiště v Plzni-Bílé Hoře a Rybově Lhotě u Soběslavy. Památky archeologické 46, 76-100.

Šaldová, V. 1965: Západní Čechy v pozdní době bronzové – Pohřebiště Nynice I. Památky archeologické 56, 1-96.

Šaldová, V. 1968: Halštatská mohylová kultura v západních Čechách –

Pohřebiště Nynice I. Památky archeologické 59, 297-399.

Šaldová, V. 1971: Pozdně halštatské ploché hroby v západních Čechách a jejich vztah k současným mohylám. Pohřebiště Nynice a Žákava – Svářeč. Památky archeologické 62, 1-134.

Šaldová, V. 1974: Halštatská mohylová pohřebiště u „ Čertova kamene “ k. ú. Kšice, okr. Tachov. Archeologické rozhledy 26, 120-151.

Šaldová, V. 1967: Pravěk Stříbrska. Stříbro.

Šaldová, V. 1975a: Mohylová pohřebiště na Stříbrsku. Výzkumy v Čechách 1971, 202-213.

Šaldová, V. 1978: In: Pleiner, R. - Rybová, A. eds. 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha.

Šaldová, V. 1992: Halštatský hrob se zoomorfní nádobou z Radčic. Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie VIII, 83 – 96.

Venclová, N. (ed.) – Drda, P. – Chytráček, M. – Koutecký, D. – Michálek, J. – Vokolek, V. 2008: Archeologie pravěkých Čech 6, Doba halštatská. Archeologický ústav AV ČR. Praha.

http://pruvodce.geol.cechy.sci.muni.cz/regionalni_geol/geologie_CM.htm

10 Přílohy:

10. 1 Tabulky:

	P. Reinecke	Jižní a západní Čechy	Střední Čechy	Východní Čechy a severní Morava	Severní Čechy	S. Müller	O. Montelius
1400	A	O	Únětická k. I.	Únětická k.	Únětická k.	1	I.
		Křtěnov-Smedrová	Únětická k. II.				
1200	B	Chodouň-Zelený	Kbely-Řepeč	?	?	2	II.
		Kbely-Řepeč					
1100	C	Obrnice-Třebivlice	Obrnice-Třebivlice	Hvozdnice-Záhoří	?	3	III.
		Drhovice-Vrhavěč	Modřany-Lažany				
1000	D	Svářeč-Kostelec	Třebíz-Velvary	Lháň-Mostkovice	Střekov-Libochovany I.	4	IV.
		Předenice-Sedlíkovic	Zatec-Jenšovice	Korunka Jelení-Kostelec	Libochovany II.		
850	Hallstatt A	?	Stítary-Hostomice	Slezská k.	Libochovany III.	5	V.
700	B	Mohylová hallstattská k. I.	Bylanská k. I.	Plátěnická k. I.	Libochovany IV.	6	VI.
600	D	Mohylová hallstattská k. II.	Bylanská k. II.				
400	Latén A	Jihočeské ploché hroby žárové	Citolibská k.	Plátěnická k. II.	Citolibská k.	7	Zelezná doba

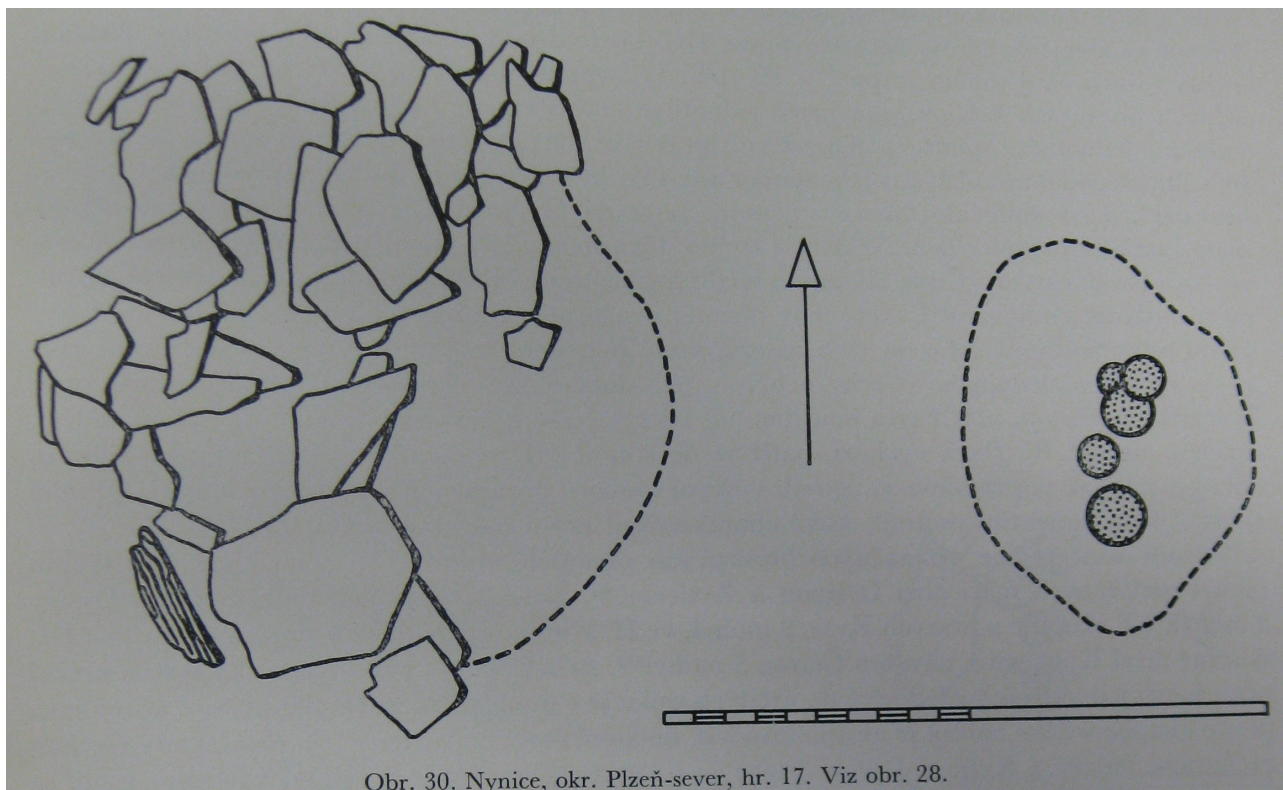
231

Tabulka 1: Chronologie doby bronzové a halštatské podle Jaromíra Böhm (Böhm 1937, 231).

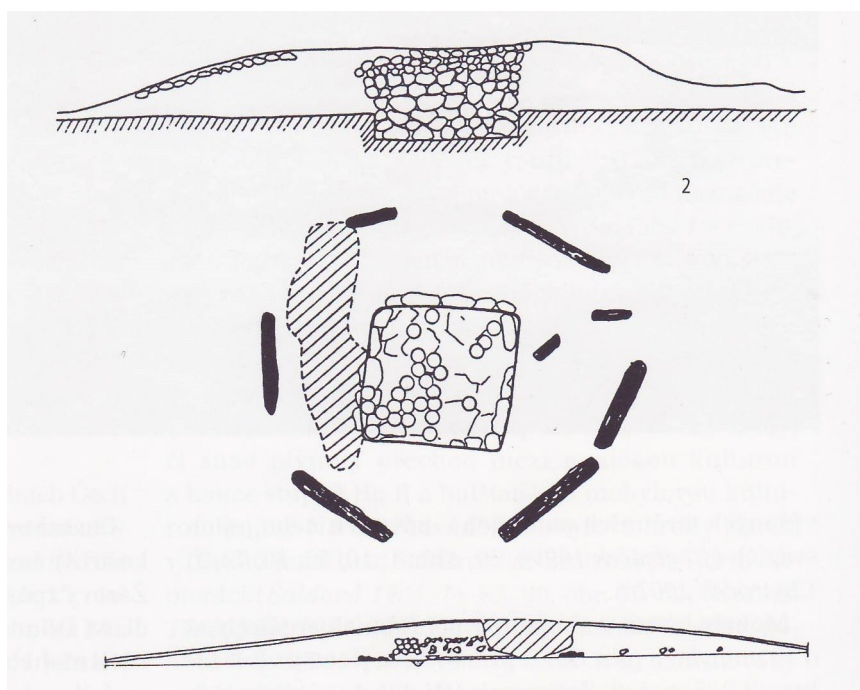
ABSOLUTNÍ DATA PŘ.KR.	KOUBECKÝ 2001c	DENDRODATA, C14
800	Ha C1	Ha C1a
	725	730
700	Ha C2	Ha C1b
	650	660
	Ha C3	Ha C2
		625 650
600	Ha D1	Ha D1
	550	540 600
	Ha D2-D3	Ha D2
		500 530
		Ha D3
		480
		460
400		LT A
		400
		380

Tabulka 4: Chronologie doby halštatské podle Bouzek 2004; Kouček 2001; Krause 1996; Pape 2000; Pare 1999 (Venclová ed. 2008, 26).

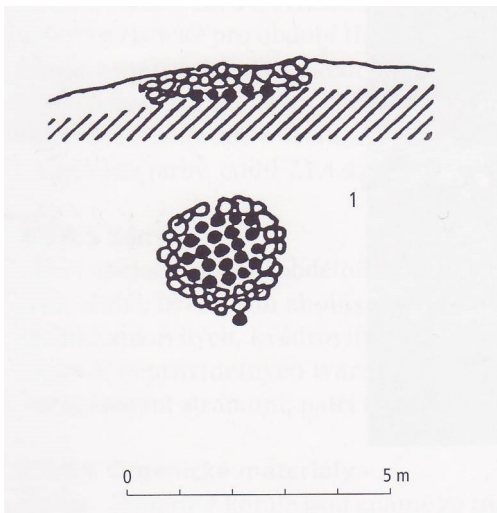
10. 2 Obrázky:



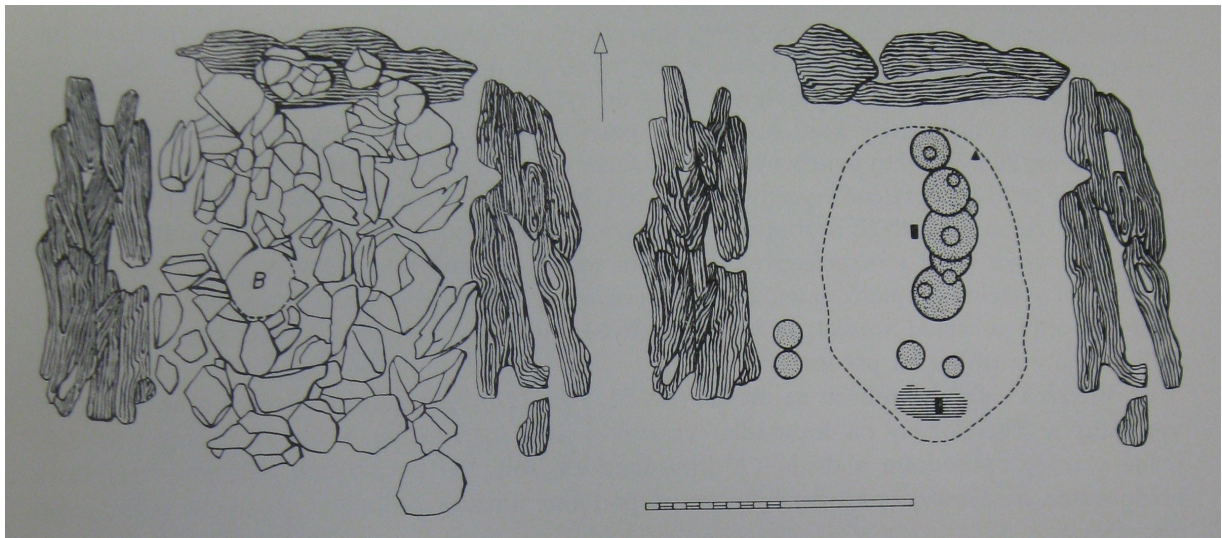
Obrázek 1: Hrob v jamce halštatské mohylové kultury (Šaldová 1968, 361).



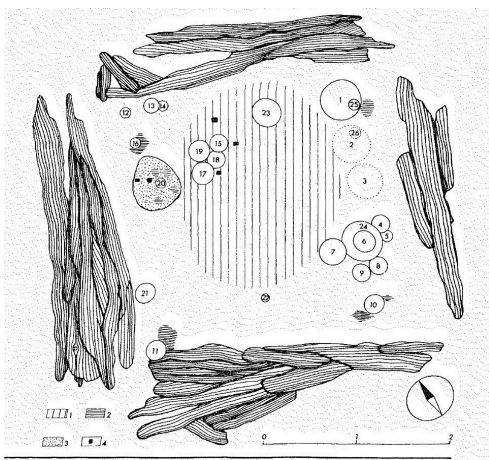
Obrázek 2: Komorový hrob halštatské mohylové kultury (Venclová ed. 2008, 80)



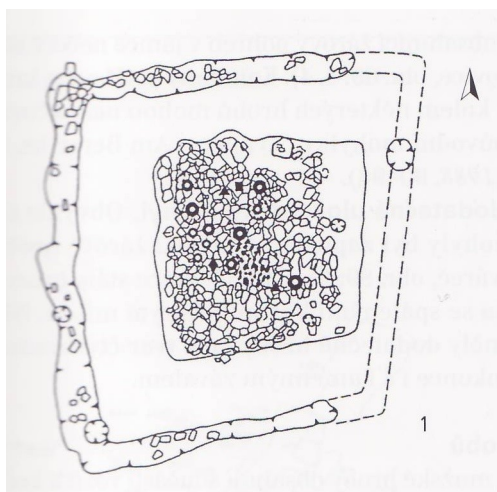
Obrázek 3: Velký hrob na úrovni terénu (Venclová ed. 2008, 80).



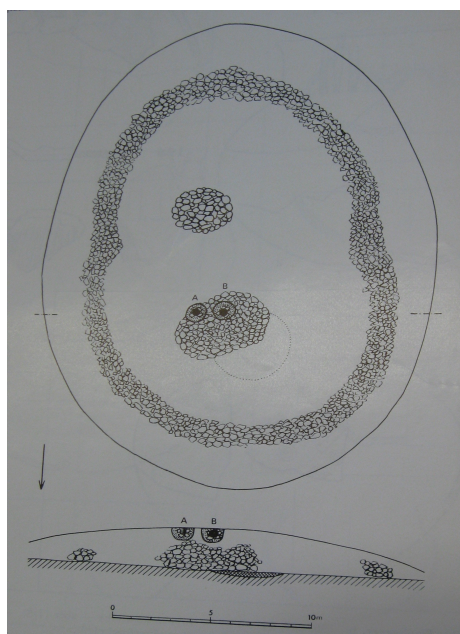
Obrázek 4: Neúplné ohraničení pohřební komory spálenými poleny (Šaldová 1968, 379).



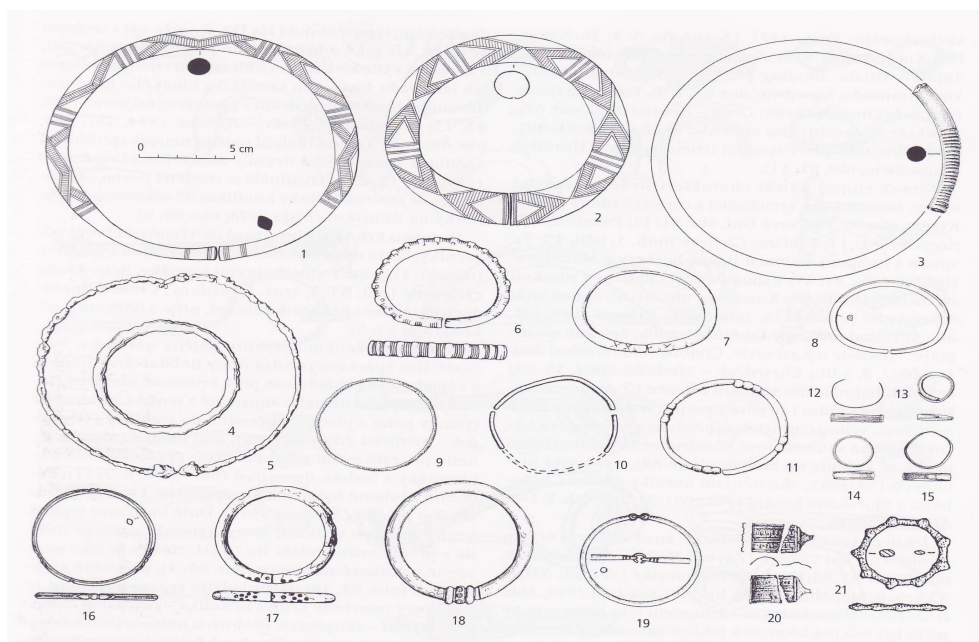
Obrázek 5: Mohyla č. 21 Kšice (Šaldová 1974, 125)



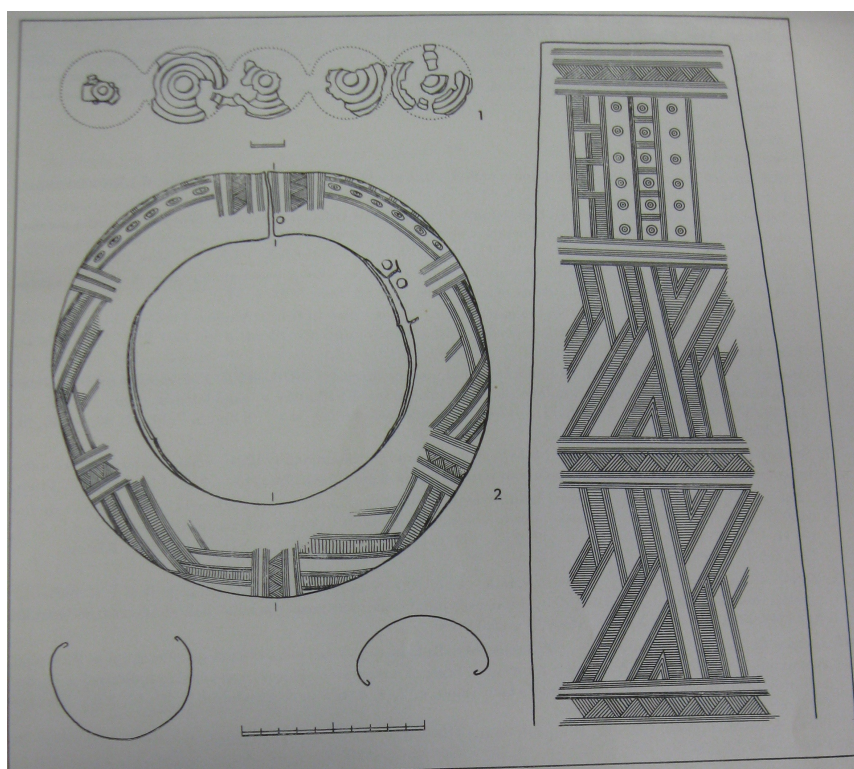
Obrázek 6: Mohylový hrob pozdní doby halštatské s obvodovým žlabem (Venclová ed. 2008, 139).



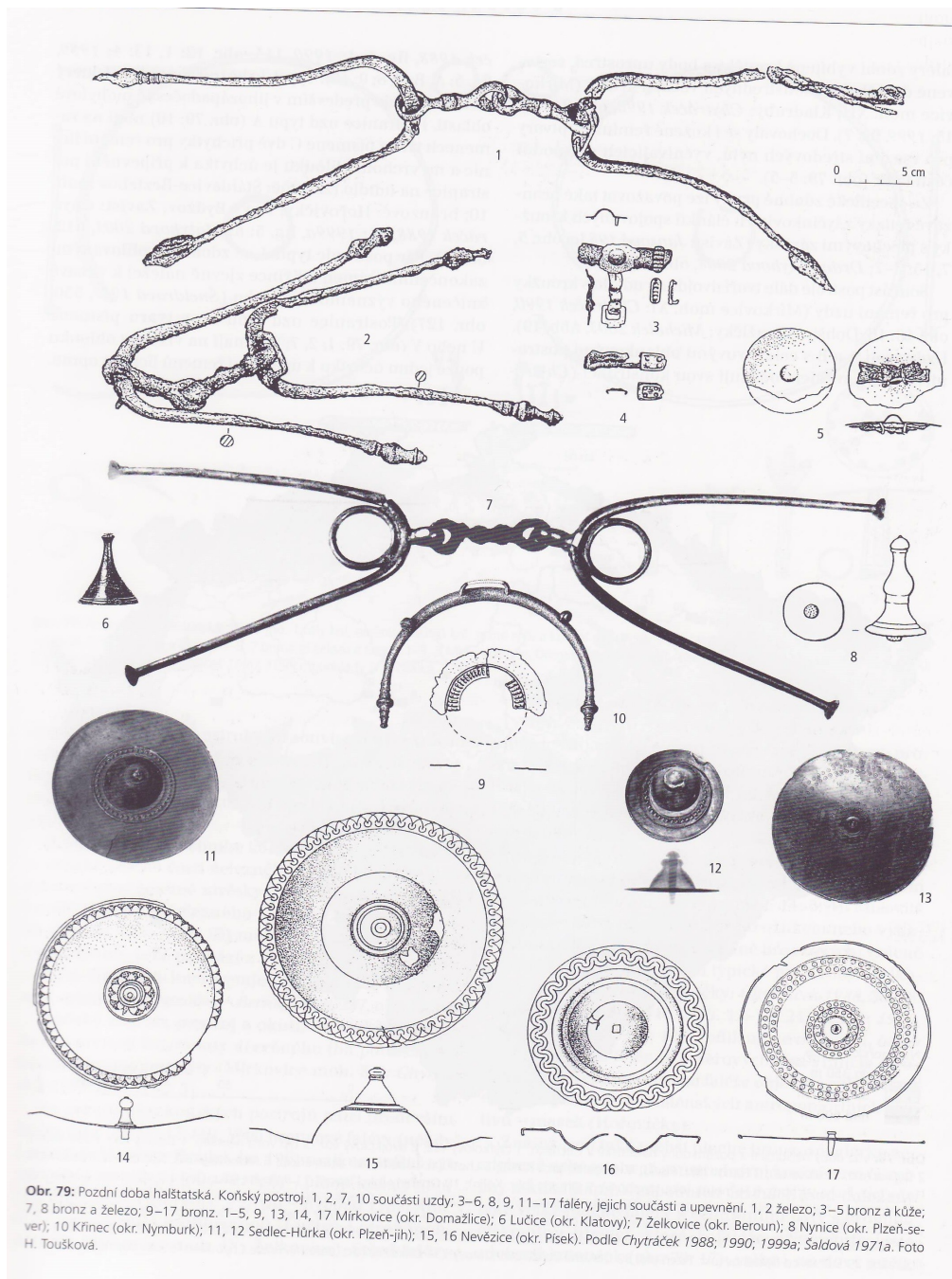
Obrázek 7: Mohyla č. 1 ze Žákavé – Svárče s dvěma dodatečnými pohřby (Šaldová 1971, 52).



Obrázek 8: Šperky typické pro dobu pozdní dobu halštatskou (Venclová ed. 2008, 130).

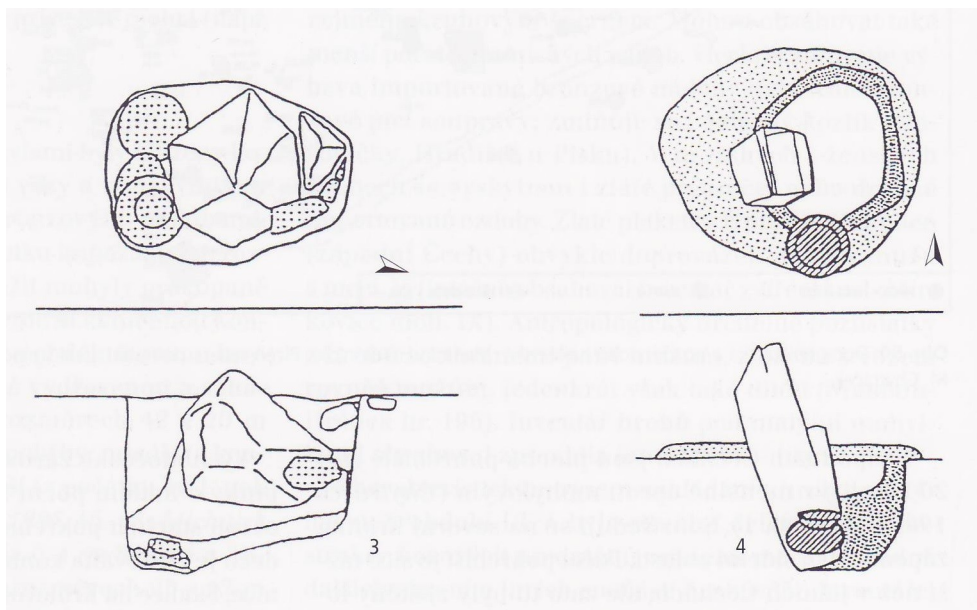


Obrázek 9: Bronzový turban nalezený v hrobě č. 10 v Žákavé – Svárči (Šaldová 1971, 69).

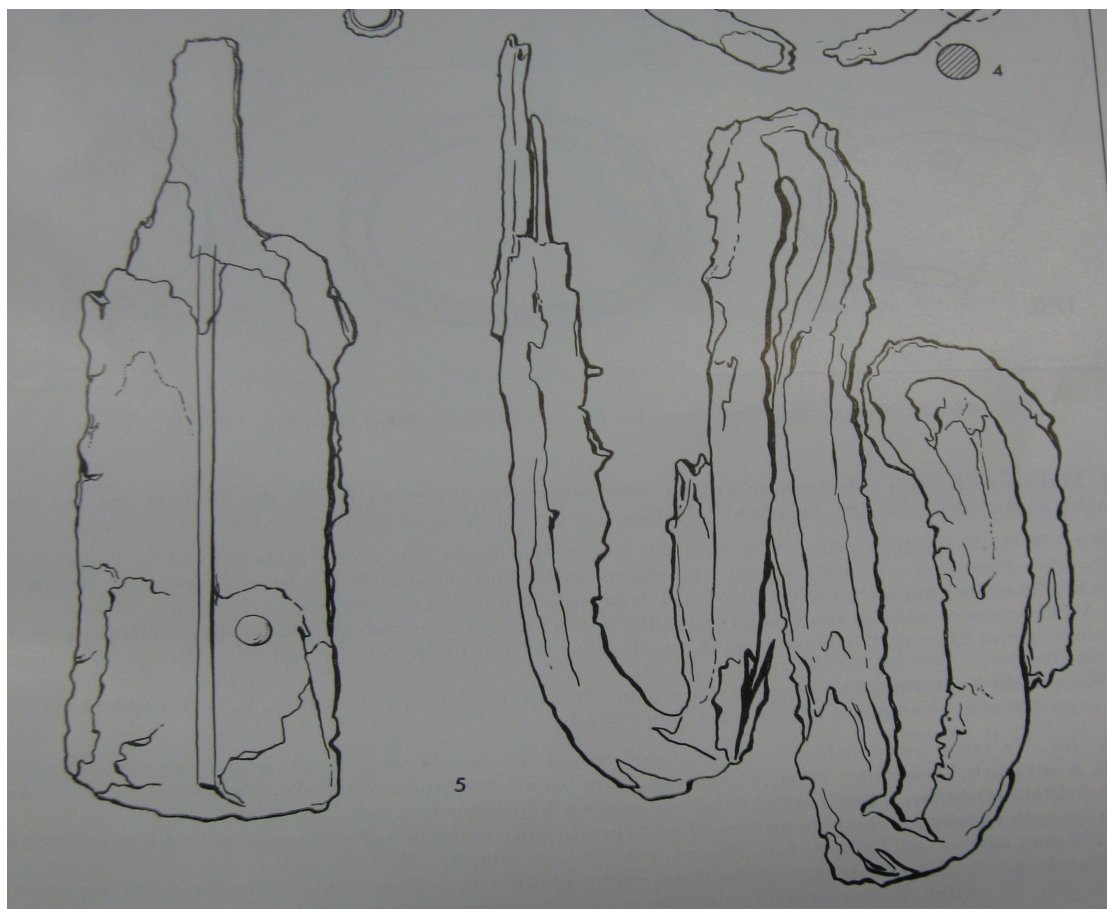


Obr. 79: Pozdní doba halštatská. Koňský postroj. 1, 2, 7, 10 součásti uzdy; 3–6, 8, 9, 11–17 faléry, jejich součásti a upevnění. 1, 2 železo; 3–5 bronz a kůže; 7, 8 bronz a železo; 9–17 bronz. 1–5, 9, 13, 14, 17 Mírkovice (okr. Domažlice); 6 Lučice (okr. Klatovy); 7 Želkovice (okr. Beroun); 8 Nynice (okr. Plzeň-sever); 10 Křínec (okr. Nymburk); 11, 12 Sedlec-Hůrka (okr. Plzeň-jih); 15, 16 Nevězice (okr. Písek). Podle Chytráček 1988; 1990; 1999a; Šaldová 1971a. Foto H. Toušková.

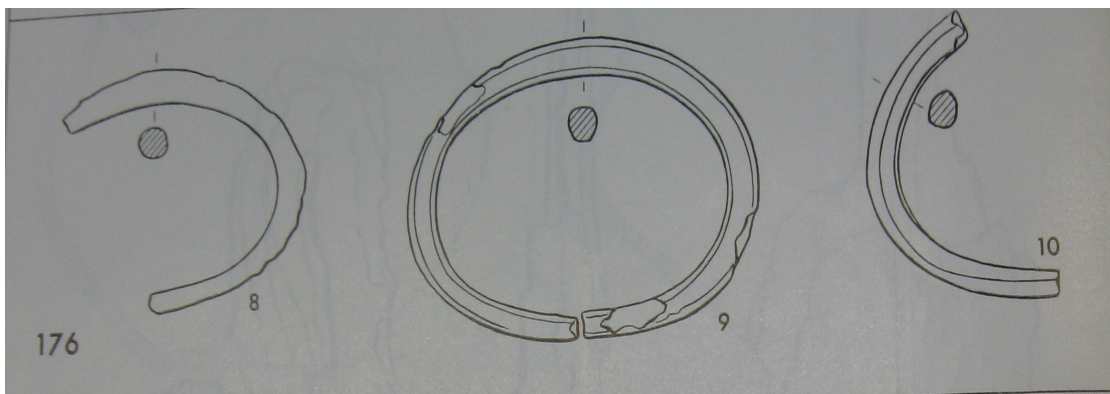
Obrázek 10: Součásti koňského postroje (Venclová ed. 2008, 126).



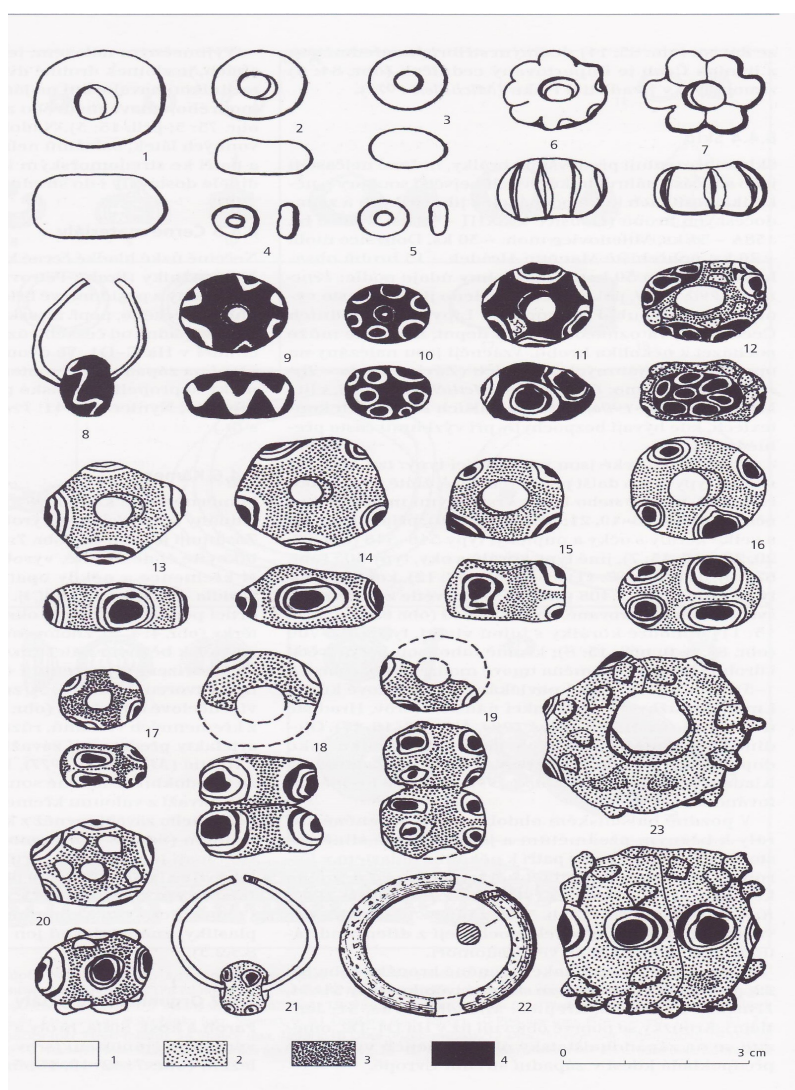
Obrázek 11: Ploché žárové hroby pozdní doby halštatské (Venclová ed. 2008, 142).



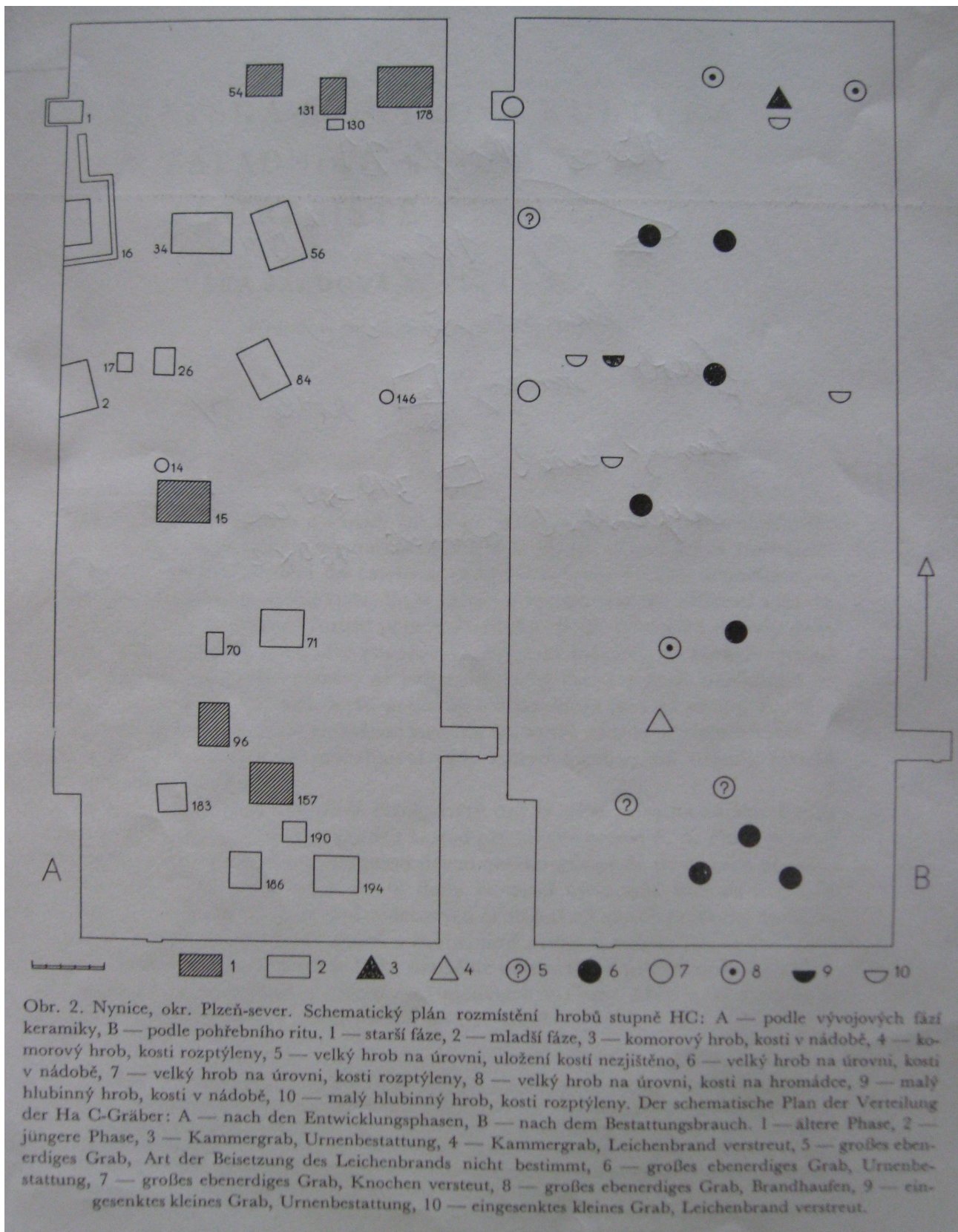
Obrázek 12: Rituálně deformovaný železný meč vyzvednutý z hrobu č. 174 v Nynicích (Šaldová 1971, 45).



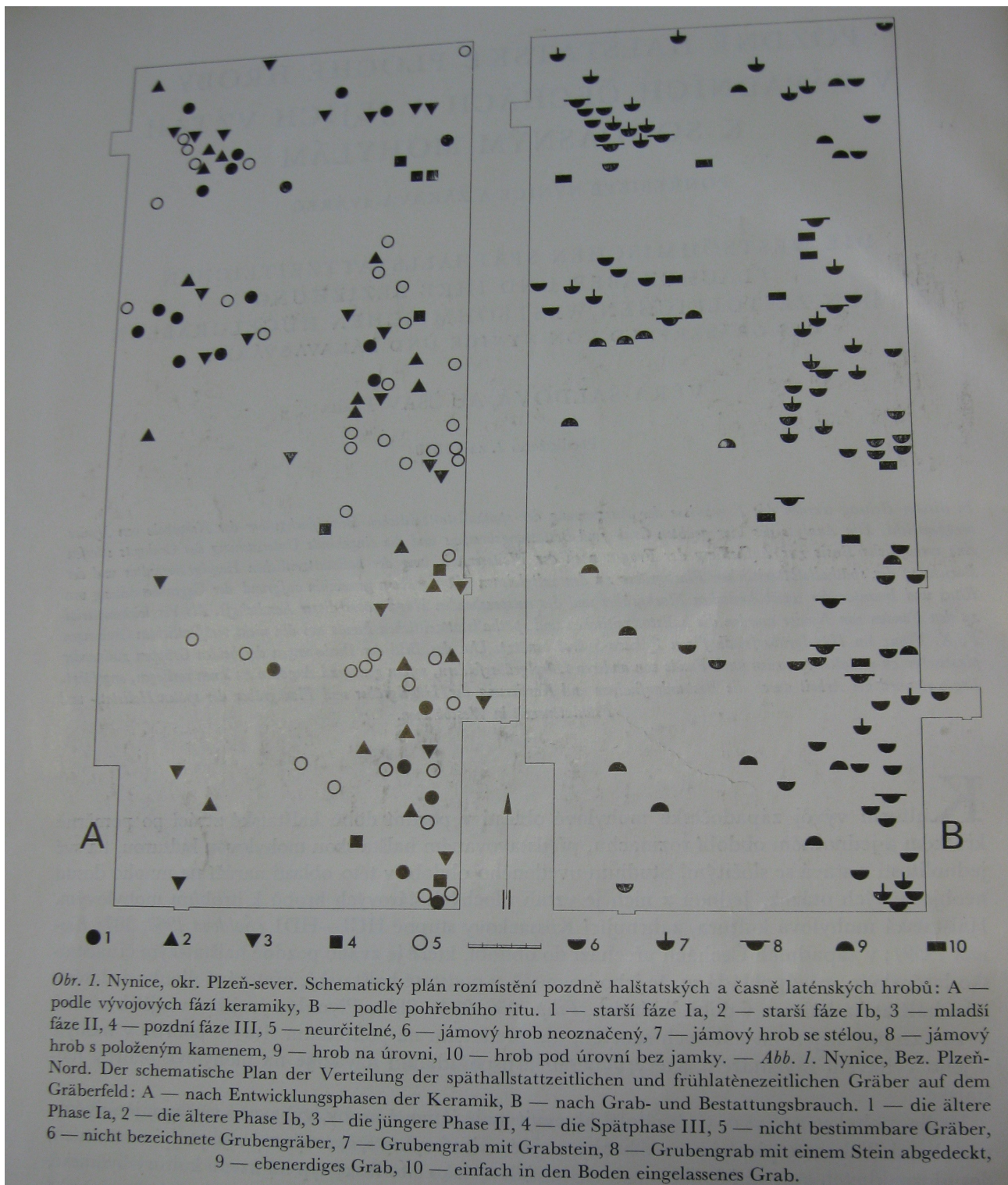
Obrázek 13: Bronzový třemenový náramek z hrobu č. 175 v Nynicích (Šaldová 1971, 46).



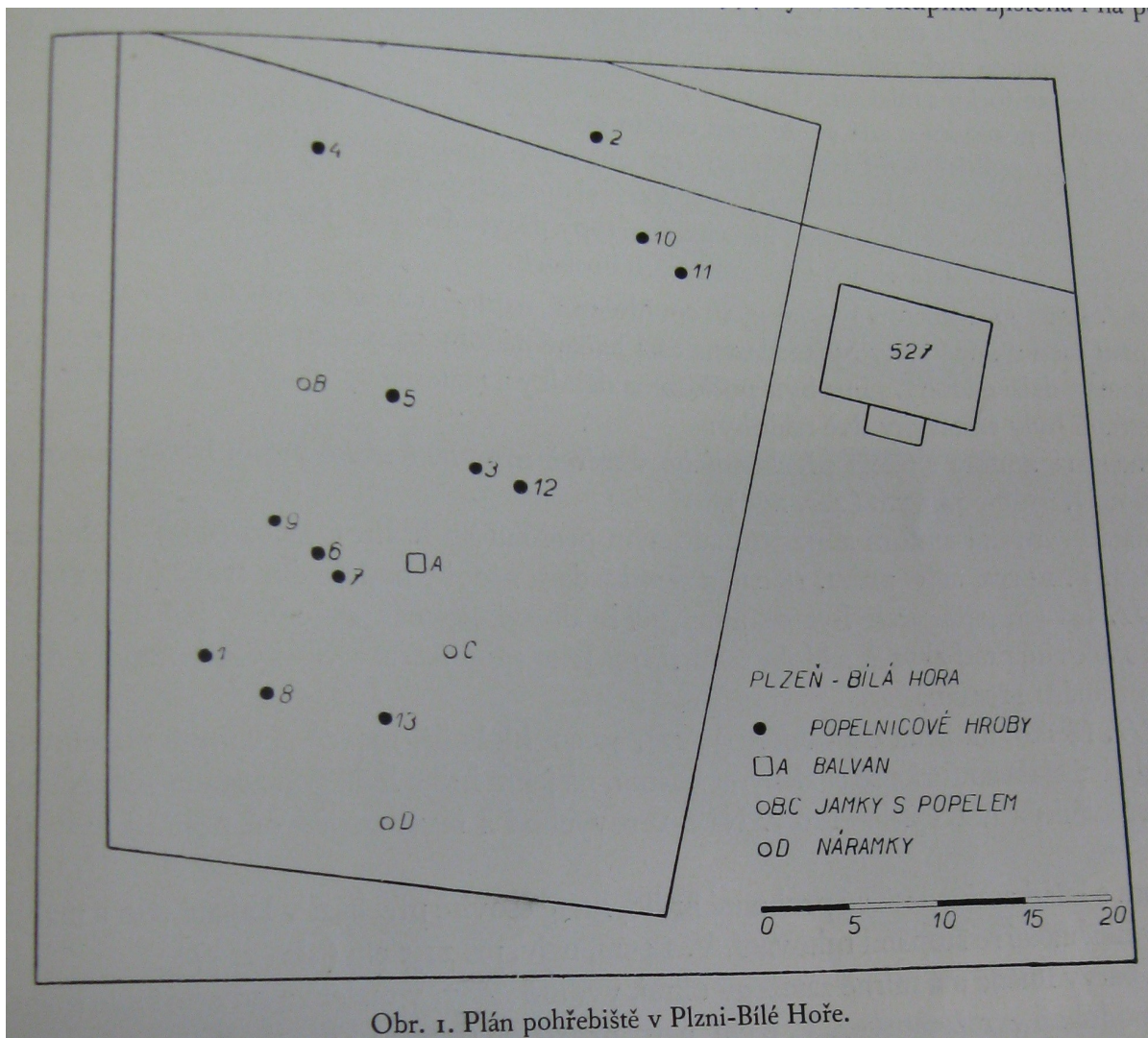
Obrázek 14: Skleněné korálky typické pro pozdní dobu halštatskou (Venclová ed. 2008, 126).



Obrázek 15: Schématický plán rozmístění hrobů stupně Ha C na pohřebišti v Nynicích (Šaldová 1968, 301).



Obrázek 16: Schématický pláne rozmístění pozdně halštatských a časně laténských hrobů na pohřebišti v Nynicích (Šaldová 1971, 2).



Obrázek 17: Plán pohřebiště v Plzni – Bílé Hoře (Šaldová 1955, 77).